

# Бесіда

ZARZĄD GŁÓWNY  
STOWARZYSZENIA ŁEMKÓW

\*\*\*

ГОЛОВНИЙ ЗАРЯД  
СТОВАРИШЧЫНЯ ЛЕМКІВ

ЛЕМКІВСЬКИЙ ДВОМІСЯЧНИК \* РІК Х № 1-2 (40-41), СІЧЕН - КВІТЕН 1998 \* КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

## СТРИЧА В СОЙМІ

23 марця в будинку Сойму РП в Варшаві, на засіданні Комісії Народних і Етнічних Меншости під ведінням Яска Куроня, стрігалися начальны редакторе меншоствовых часописів. При подолжно-округалым столі сіли попри собі одповідаальны за газетове писане слово жыючых в Польщы Білорусів, Жыдів, Лемків, Литовців, Німців, Ормян, Ромів, Словаків, Татарів і Українців. Векшіст з перечисленых, репрезентуваны были через більше як одну редакцію. Окрем того, найміцнійшы, або тоты, якым до Сойму недалеко, післали на засідання не лем редакторів. З державной стороны, попри членах Соймовой Комісії НіЕМ, явилися представителі Міністерства Культуры і Штукы, деякы з послів і сенаторів.

Засідання отворио, як выпадало, пан Ясек Куроня, а пак дал слово редакторам - жебы зреферували діяльність своїх редакцій і видавництва, представили проблемы, о кляко такы выступують. Як мож ся было сподівати, проблемы маюць вшыткы і передовшыткым - финансовы. Але же проблемы николи не были еднакыма для вшыткых, сприйме их вказати дакус чытельніше.

Уж при розпочатю зобриня роздано нам выказ финансируваных церіодиків. І так, найбільшу дотацию з державного бюджету приділено на 1998 рік *Нашому Слову* (313 тисячи злотых). Білоруска *Ніва* - тижденник, отримала 291 тисячи, німецькій тижденник *Schlesisches Wochenblatt* - 200 тисячи, литовскій двотыжденник *Aušta* - 230 тисячи, ромскій місячник *Rrom p-o Drom* - 70 тисячи. Нашы часописы, *Zarop-*

ЮРКО ХАРИТУН

## Повірте, люде

*Дни сивы аж чорны  
як вороны,  
в серцо горит,  
як шваблик в сопомі.  
Так планно  
як рано без дугану,  
і так пусто  
як в бочці без капусты,  
так тяжко  
як без гнізда пташкам.  
Повірте, люде,  
прийде час  
з потемрі выйде  
світло зас.*

да і *Бесіда* отримали одповідно - 8 і 10 тисячи (словні, перша - вісем, друга 10 тисячи).

Відомо, не мож порівнувати коштів видаваня тижденника з двомісячником, але кед ся приставит при собі два двомісячники, дайме нато *Бесіду* і *Над Бугом і Нарвою* - українскій часопис з невральгичного білоруско-українского погранича, якому приділено 65 тисячи, уж выразнійше мож дізнати, кого проблемы мучыти годни. Же тамтот грубший? Наш за тоты грошы тижден быти грубше грубший. Ні — заваруй Боже — не завидуем братям знад Буга і Нарвы, але не даст ся скрыты, же наша лемківска нужда є нужденнійша. Штож, видочні велькы рікы ліпше видно на фізычній (дайме нато) мапі.

Ага, што іщы было на зобраню? Было вшытко барз гарді. (шт)

## СТОВАРИШЧЫНЯ НА СВОІМ СЪМІТЮ?

Кінцьом зышлого рока появила ся можливість зміны сідибы Головного Заряду Стоваришчыня Лемків (а такой і сідибы лігницького кружка СЛ). Была то доправды приваблива околничніст, бо за девят років годни ся уж были оприкрыты скриплячы сходы і дылины нашой „резиденції“ при ул. Рузвельта 1.

26 грудня члены Головного Заряду, такой в полном складі, пішли обзірити триповерхову каменіцу при ул. Зофії Коссака. Сподабала ся. На каждым поверху по одній великій сали і по два, три меньшы поміщыня. Голі і клітка сходова - выгідны.

Вхід дакус глупавий, але кідко то работы - выбити новий вхід?! Стіны міцно подрапаны, але так од часу до часу люде обновляють Санітарияты як на „районной станции“ Первомайска (в будинку містила ся школа), але преці — то вшытко до зробліня. Лем бы пінязі! Зрештом наразі... Здецидувано ся!

Бо будинок крас, здоров, не загриблений, до сонця, в добрым місци, в центрі міста, недалеко, зо 150 метрів од церкви. Перенесено ся!

Тераз — лем бы пінязі! Дуже пінязі! Бо ремонт - ремонт, але передовшыткым **треба выкупити будинок і посесию на власніст!** Лем будучы газдом, мож інвестувати з перспективом корысты. Корысты в автентичні економічным думаню. Бо нам старчыт два поверхы. Партер міг бы зарабляти на себе і Стоваришчыня. Знате ся преці на тым.

Товды, **ПОМОЖТЕ! РАЗ ІШЦЫ ПОМОЖТЕ, БРАТЯ ЛЕМКЫ!**

Наше конто:

ZG Stowarzyszenia Łemków, PKO  
B.P. Ю/Legnica 10203017-75893-270-1

НОВИЙ АДРЕС ГОЛОВНОГО ЗАРЯДУ СТОВАРИШЧЫНЯ ЛЕМКІВ:

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW, ZARZĄD GŁÓWNY, UL. ZOFII KOSSAK 5-6, 59-204 LEGNICA 6

## Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 1-12 листопада, на запрошення Данського Інституту Культури перебували в Данії представителі русинських організацій з шестьох держав Європи (ширше про цю важливу подію - в попередньому і цьому номері „Бесіди“).

◆ 15 листопада в Кошицях проведено IV переклад колективів і соціальних народних меншин Словаччини, Серед 11 народностей (м.ін. Маляре, Німці, Українці) Русинів представляла фольклорна група „Пышончанка“.

◆ 16 листопада в будинку Рускої Бурси в Горлинях виступила „Родина Ревіляковичів“ з Бардніо-ва - з програмом „Вечірники“. Ансамбль стрипався з горячим прийняттям лемківської публіки.

◆ 23 листопада в Гожові В.кп. проходили ювілейні - V Стричі з Лемківським Культуром. Як головний ансамбль виступила лемківська „Студенка“ з України.

◆ 29 листопада в Комлюши на Уграх організувано вечір русинської культури, на якому публіка широким прийняттям прийняла сьвівочу групу „Пави“ (місцеві), танцювальний колектив „Дрань“ з Будапешту і „Родину Ревіляковичів“.

◆ 2 грудня русинський церковний хор „Розанов“, з Дюрдлова к/Нового Саду закінчили п'ятирічне перебування в Швайцарії. Виступили м.ін. на IX Міжнародному Семінарі Єдині-церковного Євросоюзу в Курю.

◆ 4 грудня Національна Академія Наук України в Києві прийняла за своїх членів др Юліяна Тамаша з Югославії і др Микола Мушляк з Словаччини.

◆ 20 грудня, ознаменовуючи 180-ту річницю народження А. Добрянського, на місці його вічного спочинку в Чергіжнім к/Меджелеборець одержано панакіду, пак проведено культурну стрічу.

◆ 26 грудня в Редакції „Руского Слова“ в Новим Сади одзначено дві важні для культурного життя Руснаків річниця - 50-ту річницю часопису „Заградка“ і 45-ту „Шветлості“ - часопису, посвяченого літературі і культурі.

*Послухайте виштыкы люде  
лемківського роду —  
хто в тым краю рідным, бідным  
каламутит воду.*

*Послухайте, може ся вам  
придаст того в біді,  
може навчыт шанувати  
братів і сусідів.*

(Амроз)



### МІСЦЕ ДЛЯ РЕФЛЕКСИЙ

*Давнечко уж ем з Вами не бесідувал, бо ся мі пхают на моє місце, якбы не мали місця. І зато, і о тым мам дяку знеска речы сьлівце. Шкода, же лем зас на зопханым, малым місци. Аджэ:*

*До фраса! Треба робити даяк так, жебы ся не еказували два номеры „Бесіды“ нараз; то значыт — аластиві еден, лем з інформаціём на віньеті же то сут два. Бо терплю на тым найбільше я - Амроз, хоц ем не такім глуптак, як ся закому видит, і знам што то еден, а што два. Але знам же і тоты лівы інформації (значыт по мой лівій страні), тоты новини — не новини мусят ту быти, кед мусят. Отже — уступлю місця г... значыт — мудрійшому од себе. Ішы більше дни як великодных кобас, ішы си не раз побесідую до сьта.* (М)

## Новини - не новини не лем з Лемковини

◆ 8 сьчня, на другій ден Різдва-ных сьвят, в Коцурі - важным осередку бачваньскых Руснаків представлено „Крачулскі Вертеп“. Виступ зашытл своейм приявнїстю Преосв. Славомір - Єпископ Крижеванскій. Додати треба што во виштыкых осередках тамтїшнїх Руснаків колядничы традиції сут мнїно утримуваны.

◆ 10 сьчня в нашым поштивым, заслуженым Лемко Нан в Йонкерсі витано Новий Рік. Грала оркестра „На Здоровя“. Отже - на здоровя Вам, далекы наша,кы з Лемковини, же все ся шчы тримате.

◆ 16 сьчня в просторній салі горшккой православной плебанії виступил з колядами хор „Журавлі“. Підчас концерту поздоровлено Высокопреосв. Архїєпископа Адама з нагоды 15-ой річницї хірогоші. 17 сьчня „Журавлі“ виступили в грекокатолічкій церкві в Крешні.

◆ 11 лютого в порогах Театру А. Духновича в Пряшові госпид Заступник Ведучого Влады Словачккой Республики, завідуючий ресортном народных меншости - Йозеф Кальман. В веленых бесідах з зарядом Русиньской Оброды обіцял м.ін. што Кафедра Русиньского Языка і Культуры при Університеті П.Шафарика буде врешні покликана.

◆ 14 лютого в будинку Руской Бурси в Горлинях другій раз проведено колядування в виконанні шкільных груп. Виступили дїти і молодеж з Гладьїнова, Роздїля, Крешні і Устя Руского.

◆ 24 лютого Основну Школу в Мучонїо на Уграх, де першій рік веде ся науку русиньского языка, одвідїла делегация Русиньской Оброды зо Словаччи, з ведучым В. Туроком на чєлї. Делегация товаришыл і гасда ОРРУМА (Органїзаций Русинів Малярска) - Гавриїл Гаттїнгер-Клєбанко.

◆ Од 25 лютого до 6 мария руснаккїй Музычно-фольклорній Ансамбль Керестурского Дому Культуры госпид з виступами на острові Кефалонїя (поłudньово-західня Греція).



## ЯРОСЛАВ ГОРОЩАК

11 квітня виповнило ся 50 років Ярославови Горощакowi, єдному з найбарже одданых нашому Народови його сынів. З той нагоды, Редакція „Бесіды“ звернула ся до Ювіляря з просьбом о надісланы знимкы і о позволіня выдрукуваня дачого з його творчых надбань. На жаль - Ярослав Горощак не выразил згоды на публикацию о собі.

Выходячы з заложыня, же скромніст то чудова чловека прикмета, але і будучы послушныма тій правді - што істория могла бы нам не выбачыти, кед піддали бы мы ся таким одрухам як скромніст - децидуєме ся на партизантку.

Ярослав Горощак то правдива Душа Заходу кінця 70-ых років, коли то в наступным оддыху зачало одроджувати ся наше жытя, ініціатор Лемківской Ватры на Чужыні, ведучий західной группы „Лемковины“, в якій сьлівал і діял долги рокы, в кінці 80-ых років ініціатор створіня нашой організації, яком выявило ся Товаришчыня Лемків, делегат на Сьвятowy Конгресы Русинів, автор обшырных публикаций в обороні наших правд, автор першого „Лемківско-польского словника“.

...В тексті, котрий был уж готовий, вырахувал ем дуже, дуже больше, заріл ем, Ярослав, теплійше до Твоей души, бо Ю знам, але... збурил ем мі концепцию великого кавальця „Бесіды“. Што мі остає? — Жымыти Добра і вірити, же даколи дахто, на наступний Твій ювілей, хоц не будеш му аж так близкым, напише о Тобі так, як ем сой на то заслуужыл.

Петро Муринка

## МАЙСТЕР РЕАЛІСТЫЧНОГО ОДТВОРИНЯ КРАСЫ РІДНОГО КРАЮ

Село Вілька, недалеко курортів Іванича і Рьманова Здрою, од давна славило ся оргінальнума і самобытнума артистами — різьбарами в дереві.

Зо середовиска молодшого поколіня добру славу липыли по собі Іван Бердаль. Вродил ся 15 марця 1928 рока в селі Вілька на Лемковині, в родній різьбарі Григорія Бердаля. Різьбарьом был і дідо Івана — Микьта. Од вітця навчыл ся різьбити сын Ванцьо, якій был барз злбным хлопцьом і різьбити зачал од дитинства. Першума його виробами были орлы, лшпыкы, серны, зайці, слені. Пізнійше він змыслил різьбит Арабів на верблюдах, скульптуркы побытовых сцен Лемків.

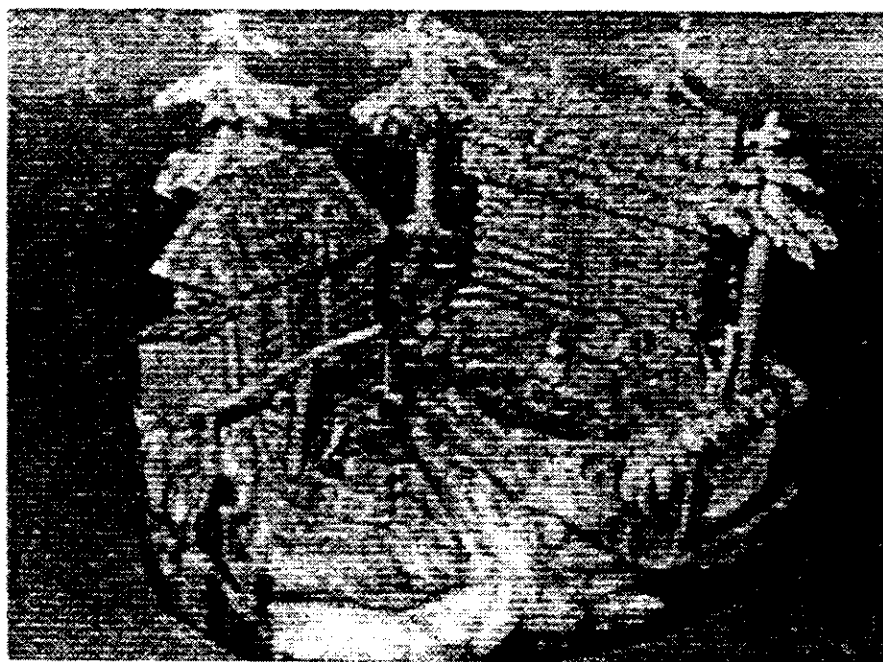
В 1945 році насильні выселеній на Украину. Дажкій час жыл в селі Гутиско, недалеко Березан на Тернопільщині, де лісисто-гориста природа припоминала Лемковину. Пак переїхал до містечка Трускавец на Львівщині. Продолжував розвивати свій різьбарскій

талант. Своі виробы реалізувал через цех, якій створил в 1952 році директор музею артистичных промыслов Володимир Паньків при Львівскым одділію Товариства Художників Украины.

Непересічний талант артисты проявил ся в створіню скульптур малых форм, які експонували ся на выставах ріжных рівни. Його творы находят ся в музеях Украины і поза сїй границями, а тіж в приватных збірках. Є автором творів *Підпільна рада на Лемковині*, *Карпатска садьба*, *Лісорубы* (1968), *Святаня в лемківській хыжы* (експонус ся в Лемківскым Музею в скансені во Львові), *Збір металобрухту №1* (1968), *Серны* (1980) і итчых. На мотивах народных байок створил шкіль *Гномикы*.

Іван Бердаль — майстер реалістычного одтворіня натуральной красы рідного краю. Вмер в Трускавці 20 мая 1986 рока.

Андрій Сухорскій



Іван Бердаль. *Карпатска садыба*. Дерево. 1957

Допис о Івані Бердалю, переведений з украинского, і репродуковані його різьбы помічат ся за выданьом: *Лемківскій календар на 1998 рік*, Фондація Дослідження Лемківщини, Упорядник Іван Красовскій, Львів 1997, стор. 101-102.

## ДЕЯКЫ ПОДІИ ЗО 450 (?) -ЛІТНЬОЙ ІСТОРІИ КРЕНИЦІ - ч. VI

XVII століття - был то барз тяжкій період для цілого Підкарпатя, были то часы воєнної завірухы за пануваня Яна Казимира, на котры наложыли ся іщы морове повітря і заказны хвороты як тиф і колера. Вшыткы тоты факторы разом взяты довели до того, же населіня в Ключы остало здєсѣткуване (1). То на тот тяжкій період припадат правдоподібні згоріня старой деревяной церкви в Крениці, а в раз з ньом і цінных памяток нашой історіи. Нову, уж мурувану церкву выбудувано в 1651 році — *...лишь ей склady видко было що на самъ перед вымурувано маленьку каплицю, якъ ся уважає певно ще за часу коли попередня деревяна Церков стояла. Тожъ по упадку той къ оной каплицы домурувано нову наву и презвитерію новой тогдашней Церкви, а коли тоє все дуже узке было, то ще по обохъ бокахъ домурувано малы крылосы, но нужной величины такой неосягнено до конца*. (2)

В 1655 році на польське королівство пришло нове нещєстя, яком ся указала шведска навала Збройнь. барз численны войска вдерли ся од пїлноты і в короткым часі „заляпи” ціле королівство, дотерли рівнож і до Малопольщы. В цілий державі оголошено „*pospolite ruszenie*”. Селяне з Крениці, подібні як і з іных сел Мушыньского Ключа, зас мусіли стати під збройом — на тот раз зато жебы прогнати спїльного ворога.

В верєснї того рока жена короля Яна Казимира - Людвїка Марія зрвзгляду на безпеченство Кракова вымогла на єпископі Гембїцькым спроваджыня загону 300 пїхотных з для зміцнїня місцевого гарнізону. Речена пїхота, яком доводил в тот час хлопскій ротмістр Мартин і кількох поручників, дотерла в протязі верєснѣ до Кракова і прєшла під команду каштеляна Кьвського Стефана Чарнецького, якому король повірил оборону міста (3). Мушынянам припала оборона району медже брамами Висльном і Шевском, зас місце кватерунку мали в єпископскым палаці, котрий 25 верєснѣ завдякы ним оцілено од згоріня: *... pałac zaś biskupi zawdzięczał ocalenie jedynie dzięki dzielności i odwadze stojących w nim na kwatery muszyniean*. (4).

Облога Кракова принесла поводжыня Шведам. Заняли они місто і

занимали штотраз новы землі польского королівства. До Нового Санча вєшли 5 жолтнѣя. Зачала ся окупація міста, яка в недолгым часі перєпа в кырвавий террор. Міщанам штотраз тяжше было тото вытримувати, вткали до ліса, де помалы зачала ся завязувати партизантка. З часом польскы офіцєровє вирішыли же быти може буде то добрий спосіб на Шведів. Организациєм партизанткы занял ся са маршалок велькій коронний Любомірскі, якому вербували войска офіцєровє Ян і Казимир Вонсовичы. Під їх команду оддало ся дост вельке число селян, збіглих міщан як рівнож і збіяників. Медже другыма были там і нашы збіяники, а істория споминат двоє: славного Андрия Савку і його приятеля Грица з Чигєлки (5). Вшыткы зобраны в писак: *... zarówno szlachta, jak i chłopci (bitni Lachowie sądecy i Lemkowie muszynscy) - była na ogół dobrze zaprawiona we władaniu bronią*. (6)

Комендант шведского гарнізону в Новым Санчы на вїстку же *... górale i Rusnacy zgrupowali się już w wielką gromadę* (7), пїслал сильний загін з цілю зїманя даякых партизантєв. Вязні на муках визнали, же в лісах згромадило ся такой 2-3 тысячы селян, горстка шляхты і 200 драгонів мушыньских.

В недолгым часі під Санч дотерла мушыньска пїхота і в тот час вирішено вдарити на шведску залогу. 13 груднѣя так зобранє войска освободило місто. 8 сїчня 1656 рока король Ян Казимир оддал мушыньску пїхоту, яку называно „*ruską piechotę*” під команду полковника Войніловича.

Під командом того офіцєра мушыняне розбили Шведів в Бохні і Велиці - де стерегли они копальны соли. В недолгым часі освободили місто Віснїч, з якого втекла шведска залога. З той події заховала ся памятка, яка находит ся тепєр в шведскым Державным Архїві в Штокгольмі - єст то рєляция коменданта Віснїча Бенедикта Вірца до його брата Павла (який был в тым часі комендантом Кракова) з дня 11:21 сїчня 1656 рока, яка доносит же Віснїч был атакуваний през штотнайменьше 1000 хлопів і *... дуже люди з іных націй* (9).

В марці 1656 рока „*руска пїхота*” брала участ в штурмі на замок в

Сандомірі. З захованой корєспондєнції Пїотра Бєдлїньского (брата товдышнього мушыньского старосты), з Ключа, згіднї з розказом маршалка Любомірского, староста Войцєх Бєдлїньскі припровадил 3000 вїйска (10). На тым не конец участі Лємків в тї вїйні, воювали дальше, а сучаснє опрацуваня так о них поведат.

*...Tę samą piechotę muszyńską widzimy jeszcze następnie dwukrotnie na widowni dziejowej tej wojny, a za każdym razem odgrywa ona pozytywną rolę, nader walecznie się sprawując. Raz było to pod Mogiłą, mniej więcej na miejscu dzisiejszej Nowej Huty, w dniu 1 czerwca 1656 roku, gdy szwedzki gubernator Krakowa, generał Paweł Wirtz, zaskoczył nocnym atakiem obóz osaczającego od wschodu stolicę starosty korczyńskiego Jana Dembińskiego i wykorzystując karygodną lekkomyślność naszych pospolitaków, którzy - beztrasko zaniedbawszy strażę - oddawali się pijackiej biesiadzie, urządził wśród nich okropną rzeź, rozpędzając niedobitków na cztery wiatry. Wtedy to właśnie jedynymi obrońcami obozu, którzy stawili Szwedom zacięty opór i przez pewien czas ich powstrzymywali, byli górale muszyńscy i wielu z nich zginęło wówczas bohaterką śmiercią na polu walki. (...) W niespełna trzy miesiące potem, 24 sierpnia 1656 roku, gdy Szwedzi po gruntownym spacyfikowaniu Starogo Sącza mieli ochotę nawiedzić również niedaleki Nowy Sącz, ostrzeżeni zawczasu przez wywiadowców o gotującym się napadzie, mieszczanie sądecy sprawdzili na pomoc starostę Bedlińskiego z muszyńskimi góralami, którzy rozłożywszy się obozem pod wsią Jamnicą, odebrali napastnikom ochotę do próbowania szczęścia” (11).*

Єдным з офіцєрів мушыньской пїхоты, якого іменом записало ся в історіи, был ротмістр Жылич. (12)

Для селян - вояків з Мушыньского Ключа іщы долго тырвала вїйна. Не скінчыла ся она враз з побїдом над Шведами. Барз правдоподібно же брали они рівнож участ в вїйні з князьом Семиградя Юриєм II Ракочым. Підставу до такой іпотєзы дає такой історичний факт, же аж 27 червѣя 1657 рока король Ян Казимир на прєсьбу єпископа Гембїцького звільнил старосту Войцєха Бєдлїнь-



Шведский кінний. Рьс. Конст. Сопецько

ского „... od pospolitego ruszenia z poczetem, aby pilnowal Muszyny osobiście i pasa granicznego z piechotą tamieczną bronił, przestrzegając, żeby poddani koronni nie wypadli za granicę, swawolnych aby imal i znosil.” (13)

Коли взяти під увагу, же акуратні в червці тогож рока маршалок Любомірськ занял Семиградя, мож прийняти, же по закончынню военных діянь мушыньска піхота вернула до Ключа.

Староста Бедлінські, якому пришло командувати битним і здисциплінованим війском, засмакувал в воячці до той ступени, же на напаминаня епископа Гембіцького до Мушыны не вертал. Послухал аж самого короля, якій звільнил мушынян - але аж по занятю Семиградя.

Бедлінські вертал з війском до вьлюдненого Ключа. Участ Русинів в наступуючых по собі війнах довела до того, же численніст жытелів Мушыньского Ключа зменшала ся о половину. Можє і зато, же пан староста „Odnosil sukcesy, lecz nie zważał na własne straty. Uzupelniał je rezerwami z kresu muszyńskiego”. (14)

Період медже вересньом 1655 рока і кінцьом червця 1657 рока - то, мож повісти, два роки одорваня селян од праці на роли. Ситуация така довела в кінци до того, же в селах і місточках настал голод і зараза. На каждым кроці мож было видіти порожні хыжы, загородаы. (15)

Найбарже было видно тото в селах до того часу найбільшых - а до таких напевно числила ся перед шведским „потопом” Крениця.

Коли уж уступила военна загроза, ситуация в Мушыньским Ключы зачала вертати до стану „нормальности”, то ест - збійники зас

были выняты спід права (верний до кінця цитаты спід нр 13), а вшыткых Русинів належало якнайкорше підпорядкувати Римови.

Од 1659 рока опіку над унійныма католиками в Ключы справувал в імени краківського епископа спеціальний „офіціал”, якого сідба была в Мушыні (16). Першым офіціалом был Андрий Мейскій, якій до 13 счня 1637 рока был дяконом в повороzniцькій церкви. В реченым році, зато же здецидувані оповіл ся унійом - епископ Задзік зозволил му купити од Фомы Дубоша лан землі для церкви в Поворознику, аж і прилучыл до ней села Вікову і Астрыбик - хоц од давна істнили там окремы, незалежны парохії. (17)

Крениця, як і други села, помалы підносила ся по занепаді звязаным з війном. В 1664 році місцевий священник - о. Штефан, за згодом епископа Анджея Тшебіцького, выбудувал млин о двох колесах - з єдным до молотя зерна, а другим до фолюваня сукна. Чыншу мал за тото платити до замку два фльорены і тілко же для креницького шолтыса (зато же в його млині уж не буде молот). Потверджали тоту привілеگیю і наслідники епископа Тшебіцького - в 1686 році еп. Ян Малаховскі, а в 1711 році еп. Казімеж Лубьєньскі. (18)

За списом инвентаря, якій проведено в 1668 році знаме, же Крениця дальше числила ся як єдно з найбільшых сел в Ключы. На 25 ланах роли газдувало 59 кметів, 2 ланы належали до шолтысів, а 1 до священника - якому кмет платили, як снопову десятину, по піл копы жыта і вівса. Пересічний урожай з єдного лану щацувано на 40 кіп зерна.

Коли в 1676 році проведено ревізію шолтысіх привілеگیй - вказало ся, же хоц в селі повинен были єден осілий шолтыс, то было їх двох. Заховано при шолтыстві лем єдного, другого одсунено, а старості наказано на ново поміряти тоты ланы. (19)

В XVII столітті іщы єдна війна дала о собі знати в лемківских хыжах. Як відомо, в 1683 році війска короля Яна Собеского розбили Турків під Відньом. Уж по тій славній події війска гетмана Яблоновского, які вертали спід Відня, затримали ся обозом коло села Мушынка. Там тіж одправлено „коло генеральне військо” і выплачено війску належне винагороджыня. Потім вшыткы загоны розышли ся. (20)

Інтересуюче сьвітло на шкоды выряджены през війско жытелям Ключа кладе текст „Computu” (зоставліня страт) - на примір села Мушынки в жолтни того рока

„Regiment stał P. Hetmana Wielkiego (Stanisława Jabłonowskiego), potem polskie chorągwie przechodziły. Strawili w samym sianie, owsie, maśle, słoninach na fl. 360. Zarazili bydło...” (21)

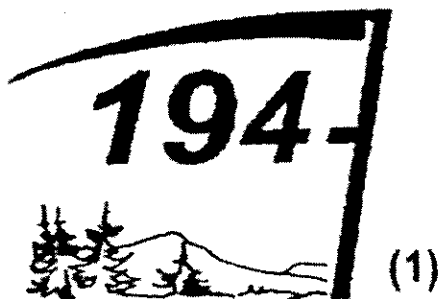
Найбільше заберано в тот час вівса і сіна. В Мушыні зареквірувано ідла для люди і кони на 3191 фльоренів, в Креницы на 5396, а в Поворознику на 5874 фл. (22)

Як вказуют деякы історичны шліды, до віденьского „вікторий” 1683 рока доложили ся Руснакы не лем попрэз страты спричинены вертаючым війском. В битві тій брали участ шолтысове Мушыньского Ключа. В перспективі будучности, уж в однесіню до воен, о котрых мы писали і о котрых будеме, хтіло бы ся зачати зьвідувати — за што?!

Ярослав ВОРГАЧ

#### Література:

- 1) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie...* Lwów 1914, стор. 61,
- 2) *Schematismъ всего клира Богом спасаемой Епархии Премышльско на годъ отъ рожд. Хр. 1879*, Типомъ (...) руского Собора (...) в Перемышлі 1879, стор. 275,
- 3) Tadeusz Nowak, *Nowy Sącz i Sądeczyna w latach potopu szwedzkiego (1655-1657)*, [w:] *Rocznik Sądecki*, tom XIII, Nowy Sącz 1972 rok, стор. 21,
- 4) там же - стор. 22,
- 5) Krystyna Pieradzka, *Na szlakach Łemkowszczyzny*, Warszawa 1990, стор. 39,
- 6) Tadeusz Nowak, *Nowy Sącz...* стор. 21,
- 7) там же, стор. 25,
- 8) Frank Kmietowicz, *Dzieje Muszyny*, Nowy Sącz 1996, стор. 22,
- 9) Tadeusz Nowak, *Nowy Sącz...* стор. 32,
- 10) там же, стор. 35,
- 11) там же, стор. 35,
- 12) W. Bębynek, *Starostwo...* стор. 62,
- 13) Henryk Stamiński, *Muszyna i jej starostwie do roku 1781* [w:] *Rocznik Sądecki*, tom XII, Nowy Sącz 1971, стор. 59,
- 14) F. Kmietowicz, *Dzieje...* стор. 22,
- 15) там же, стор. 22,
- 16) Andrzej Wasiaś, *W czasach staropolskich*, [w:] *Krynica*, praca zbiorowa pod red. Feliksa Kiryka, Kraków 1994, стор. 194,
- 17) там же, стор. 194,
- 18) там же, стор. 191,
- 19) там же, стор. 194,
- 20) Władysław Bębynek, *Starostwo Muszyńskie...* стор. 62,
- 21) Henryk Stamiński, *Muszyna...* стор. 25,
- 22) там же, стор. 25
- 23) Ілюстрация - *Wojna Polska-Szwedzka 1655-1660*, redaktor naukowy Jan Wimmer, Warszawa 1971, окладина.



ПЕТРО КОРБИЧ

## СПОМИН ПРЕЖИТЯ

В 39 році, в вересні вибухла польсько-німецька війна і люде переживали великы змаргвліня. Мобілізували до войска, а польскої птаб підсунул войско під границю словацку. Мали кіннищо — уланів і еден канон австрияцкій, і роверы.

Нас, молодых хлопців, зобрали коло Гміны яко гонци, было нас шість осіб: Ставискій Петро, Кузмич Ваньо, Москва Роман, Ставискій Петро Мартинив, Чырнянський Ваньо і я - Корбич Петро. Пришла депеша, жебы гонци провадили войско, бо юж втікали од границі. Ставискій Петро прийшол домів по мерницю, а тато його на сварил і казал втікати до ліса; и мы виштыкы повтікали. А люде вшытко забирали, худобу і доробок і втікали до лісів і потоків, бо там было ліпше забезпечыня. О пару дни пришли Німці без провідників і знали кожду дорогу ліпше як мы, што зме ту роджены.

По занято Польщы Німці зачали організувати молодіж до Німці, на роботы. Початково было охочо, потім примусово, а пізнійше визначали кідко ма село дати люди на роботы.

В 1940 році, на Гривиніи, померли нам мама. Остали зме трьох - няню, я і молодший брат, і не было газдыні і няню запропонували мі ся женити. Оженил ем ся в Ставиского Петра, на доматарстві, з Марисьом. І зме ся згаждали, няню крсували, а мы робили і слухали няня. А молодшого брата, Вадка, визначили до Німці на роботы і ся му барз не пощестило. Робил еден рік і му Німець обіщял уряп, а му не дал. І він повіл, же не буде робил, а Німець зголосил на польщину. Пришла польщина і його страши збила, і захворіл умыслово, і выслали го до Кракова. Пришло завідомліня, жебы ся зголосити по него. (...) Приїхали домів, то нич был слабій, то было добрі, а як отужал - біда ся зачынат не до описаня і споминаня. Мали зме од повітового лікаря таке шлемо, же в разі потреби „rowoływać się na policję w Śniatnicy”.

В Снітниці была польщия украинска - січовикы. То не были нашы браты і не было з них потіхы. Мал ем швагра - Демянович Онуфрій, был шолтысом і близко мешкал, то як не міг фурманку найти, то прилетіл: „Петре, запригай коня і бер мого, бо треба січовиків везти до Устя. І я скоро ся рыхтувал, і коні спігали і іхал з ними. А в Чарній мі казали зійти з воза і детіл ем як пес за возом. Як выїхали на вершок Чарной, то казали мі сісти і іхати, бо дорога была доло потоком, выбоїста, вода поробила дзюры і з горы долину треба было гамувати, і на возі спокійно сідиги. А они ся попыхали і віз ся первернул і мене хотіли бити - як фурманю. І така была заплаца за фурманку.

Женил ся Москва Роман до Фльоринкы, а в Снітниці было весіля, в родичох. Не знам, ци были прошевы, ци ні, - пришли січовикы, комендант Бойко зо псом. І сіли з гостями, і пес ся зосыпал на креслі, ци лавці, і комендант пішол до кухаркы „поби фаргупком витерла” сыцьохы. А старій Москва то втпюк, ци ся сховал, бо лем швагер Канюк обслугувал за него.

Были вечыркы, прями ден дівчата, і пришли січовикы, і забрали хлопців на постерунок, і цілуніч муштрували - же ся не пипут до украинской організації. В Ізбах або Баніици побило ся малженство і пішла баба на полицю, до січовиків, і ся жалит же сї муж побил. І як го стягнули до січовиків, то му зубы звыбивали і так скагували, а на остатку стігали протокіл. І оказалось ся, же хлопа за дармо катували. І таке были мудры. По селі мліниці трепали, жебы муку не робити, і як ся достал до них за даку вини, то так били, же люде несподзьым голосом рыхчати.

Брали молодых хлопців до баудинсту, на роботы, до Пшеворска, а хто ся укrywал, то юж му жытя не было миле і страху мал дост.

В часі окупації німецькой были велькы контингентта, треба бы-

*Роком 1997 заперла ся 50-та річниця Акції „Вісла”, та не скінчыла ся сама Акція. Поминяме про то і мы з емблемы нашого циклю рік 1997, але лишае головний символ. Будеме бо дале публікувати материялы дочынучы, як самого акту выгнаня, так і його наслідків - жытя Лемків на Західніх Землях.*

*Новий річник зачынае од споминів 78-літнього Пана Петра Корбици зо Снітниці. Будеме іх зрештом друкувати в парок урывках, бо материялу ест шувні - цілий 80-картковий зошыт, отже вышла бы с з того і книжечка на парудесят сторін. Вартат о тым подумати з нашыма фінансовыма децидентами.*

*Спомини написаны простом селянськом бесідом, легком, невымушеном, жывом, с в них дуже народной мудрости, заскакуючого, сьвізкого гумору, котрий не грызе ся з тяжкыма пережытими Автора, а казує силу духа, волі в найтрудоуїшних хвилях жытя. Та найціннійша, думам, вартіст споминів заверат ся в фактографічных деталях, в подрібным описуваню мало важных - здавало бы ся - жытьовых припадків. Більшоости бо авторія так „ся здає” і не рєструют „дрібниц” - а з них аж ся складат наша выгнанча правда.*

*Автор зачынат свої спомини од дитинства, описує час вертаня до православія, пак німецьку окупацію, апітацію на выїзд „до Росії”, Явожно, глядана родины і жытя на Заході, поворот на Лемковину, одвидины Украины і Америки. Кінчыт сучасністю, але в пізриво такым, што на правду вартат выявити го нашій днешній, якже поділеній суспільности.*

*Мы зачынае його спомини од восьмого часу. Де скінчыме - шы не знаме. Та, як речено, постараме ся в своїм часі выдати ціліст. (пт)*



Автор споминів - Петро Корбін

до давати зерно, компери, м'ясо, масло, і визначали вивізку дерева з ліса камерського, і барз слабо платили.

В 41 році виселяли Жылів до Бобови і тіж треба было за дармо вивозити, і то несприємна справа — видли їх прежытя; а пізнійше мы ся того дочекали.

В 44 році в маю прихало до Світничі барз дуже німецького войска, осіли ся по кватерах, і за ними барз дуже форшпанів українських. В нас было 5 хазяів і 8 кони - 4 пары; зайли ціле боіско і єдно мешканя. Они фасували провіянт для себе на выживляня і водку, і для кони овес, а сіно косили, по полях - зерно, конічы. Нихто ім не міг забаронити, мали бронь вишыткы.

На другій ден повідомили ціле село, і коло школы зобрания, і без опору - до магазину, брати кильоф і лопату: будемо копати окопы. Зачали з выпшыюго кінця села. Збіррка рано, а на вечер на збіррку повідомили, же в школі єст кухня, дают каву і хліб з мармулядом.

В короткім часі прибыло тілько народу зо сусідніх сел до окопів, і фурманок полно село, в школі полно січовиків. Роботу розтогували, єдны копали окопы, другы будували бункры, треті тяли лісы, а фурмане возили дерево на бункры. І такій был рух і робота. Лем єдно было небезпечне, же ма-

ли бронь, вишыткы хазяє і Німці, і фасували дуже палюнкы, і дуже пили, і в мешканю стрыляли, і на кождім кроці грозила смерт і побитя. В нас служыла дівчына з Чарной, Матійчак Марія, і єден фолькдойчер од Кыіова в нас мешкал, і ся до ней причынял, а мій брат, тот умыслово хворий, ся за ньюм уял. — то го так збыли, што недолго пожылі і помер. Такы были браты з України.

Была і поліція німецька, і такых брали, што знали по німецькы - та ім глумачыли. Поліція знала де хто мешкал, як не пішол до роботы, та зараз прийли і треба ся было глумачыти - чом не пішол, або сховати, а на другій ден піти, бо была.

І так зме ся мучыли ціле літо. А як пришла зима, то иншы векша біда. Фронт ся збыжыл і в грудні, початком січня пришла депєта — і алярм, і вишытко втіче, і заберают зо собом і люди з окопів, і коні, і худобу, і што ся даст. І треба было зо вишыткым втікати до ліса, до потоків, хыбаль старушок мій быти коло дому.

Выбрали ся на Грибів - а Рускы на Ропській Горі. І наворачули, і на Чырну, Гуту. А репєта Німців доло селом, цілу ніч і ден шли, і барз голодны были, што нашли до їджыня, забєрали. І пасіку нам цілу зрабували, рамка з медом забєрали, а пчолы померзли.

Як вишытко втекло і зробил ся в селі спокій, то рано сонечко засьвітло. Так тихісьо, аж пахне повітря. Так присмні было, але недолго.

В короткім часі прихали советскы представителі і робили зобрания, і вельку нагороду і права обіцяли, ажебы молоды хлопці ся писали до войска, яко охотникы, докінчыти Германца. І пописали ся, нибы добровільні. І в короткім часі коло Гмыні зробили пожегнаня. І зо сусідніх сел прижджали молоды хлопці. І юж вишытко плакало, і мамы, і сыны, і сестры, і хто чул той проповіді - каждній плакал. А транспорты, фурманкы і обслуга войскова, юж на дорозі стоїт, і посідали - на стащю, до Грибова, і на потягы, і поїхали. Пізнійше ся довідали, же в Рабці стоїт і там їх школят. І так люде,

з їджыньом, за сынами і братами їздили і мерзли по потягах, і плакали. По трьох тыжнях препркопня дали гвинтовкы і - на самоходны, і на фронт. Докладні не памятам, кільки пішло молодых хлопів, а не вернуло 6 осіб.

Наплакали ся мамы, котры мали діти дорослы. Весяди берут, то до Німєц на роботы, то до баудінсту, то до войска, і все страх і плач. Иншы ся не пригоїли раны за сынами, што пішли до войска, на фронт - „за свободу, за родіну“, а ту наступній клопіт і змартвляня.

В 1945 році прихало двох делегатів до Світничі, з Росії. І в нас, Корбичів, приділили ім кватєры. А пізнійше надыхал третій, польскій. І зробили в домі по Жыдах, в склєті, зобрания. І представили ся яко делегаты, і пропонуєт записувати ся до Советского Союзу, на прєселіня. А юж ся зачала показувати партизантка, а в селі было перєлодіння, по горях мало поля, дуже дітн. Зимы великы, до села, до школы, до склєту, до церквы трудно ся достати. І дуже ся пописало, нижній конец села — праві вишыткы, і то православны. Иншы був такій ксьондз, Бичук, котрий дуже агітувал. Коло коваля (зберало ся) дуже хлопів, то він приходил і каже: „Но, Ставискій, пишійсья, всі їдемо, парафію заложимо, чорнозем, солонина „така“, — і там наша мати.

І так нарді ся мучыл і ненавист ся родила. Котры шли, оддлювали ся од тых, што не записаны. Пришла весна, погода сонєчна. Єдны идут до поля орати, а другы в садах під яблонями сідят і ся потішают - якій добробыт буде в Росії.

Мы з няньом пішли до поля і зачали зме орати. І пришол до нас Миколай Перегрим, ішол од товариша, котрий іхал до Росії - Ставискій Миколак слід Долгого Поля. І каже: „Поброси роботу, всьо ровно ту не будєш, поброси“. І няньо шмарили плут, і їдемо домів. Та дома не насілит, як на весну не посієш - та з чого будєш жыл. І мы ся иншы не писали, бо зме мешкали при дорозі, добру зме мали газдвуку. І няньо ся бояли сьвіта і обіцянок. З дому дорога шырока, а домів - узка!

## ЗО СПОМИНІВ О БЛАЖЕННІЙШЫМ МИТРОПОЛИТІ ВАСИЛІЮ

*„Кад дашто зробиме добры, для вытэжык то будзе нафразыны, а кад жым, Васам можа дадзе з пазырым вытэжы” (Митр. Василій)*



Зимовой ночы, 11 лютого, в 83-м році жытя, в 60-ым році священства, в 38-ым епископства, в 29-ым предстоятельства нашый Церкви одышоу до ліпшого сьвіта Блаженнійшыи Василій, Митрополита Варшавскый і цілой Польщы. Одышоу в велию праздника Трьох Святителів - Василія Великого, Григорія Богослова і Иоана Златоустого.

Переказы TV в рixных своїх выданях подавали тоту відоміст, заедно з неодмінным: „...po długiej i ciężkiej chorobie” Заболіло мя тото, мало не меньше як і сама смерт Владыкы. „Яка-ж то долга і тяжка хворота? — думал ем — Та іщы осню, в Саноку, виділи мы Го в полным здравлю, слухали Його милого, лікуючого голосу.” Правда, де-си по нашым Новым Роцї пішли чуткы же Владыка хворюот, але-ж — яка то долга хворота? Адже не лежали роками, ани навет місяцями прикованы до смертной постелі!

„Но, і чом ес ся так прычыпил акуратні до той темы?” — речете. Повім вам — Зато же запамятау ем Владыку погдным як безмарне літче небо і едначасні жывым як ярній потік. І таким Го прелну заховати в своей памяти, як лем долго буде мі служыла.

Писал ся рік 1962. Од осени ходил ем до „будовлянкы” при ул. Давіда во Вроцлаві. Вело ся мі добрі, жебы не речы - барз добрі. До часу нич шкільны товаришы не довідали ся о моім підлым, „дружым” походжыню. Гірше было іщы тото, же таку велику сенсацію одкрыла ім публічні „пані виховавчыні”, по мой особистій ревізіі в директорскый канцелярыі (бывали іщы товды та-

кы акціі) Недавны „колегы”, отримавшы такой же благословліня „з горы”, почули ся в обовязку сполняти свої патрыотичны повинности. Вечерами сідали попри мой постелі (спало нас в великый сали на желізных прьчах дванадцетьох) і з намащыньом оповідали о уповскых бандах.

І товды, на тамтышнім мокрым заголовку, серед тихости ночы, подумал ем сой: „щижбы в тым сьвіті не было красшого сьвіта?”. І спомнул ем давны няньовы мриі - жебы мя дати вьчгы на ігомостя... І так нашол ем ся в канцелярыі вроцлавского епископа, перед обличом Його Преосвященства Василія.

Не буду розповідал од мала до веля о тій авдіенціі, бо то гора думок, прочьтате іх може даколи в книзі моіх споминів. Ту повім лем тілко - же виджу тамто лице Владыкы до днес, полне віры, любові і надії, лице котре і серед молчаня бесідувало, же ест, же напевно ест деси в Сьвіт ліпшыи сьвіт.

О пилтора рока, уж зо сьвідочством закінчыня першой клясы Православной Духовной Семінарыі, одвіділ ем, як і вшыткы семінарысты, Яблочынскый монастыр. Канонаршыл ем в хорі незабытого учителя Петра Доманчука і выімали мя на крылосі, підчас проповіді, очы Владыкы. І перед незчисленом тижбом народа поплынула розповід о нашый стрчы во Вроцлаві. Але тото - тым. Бо вершыном мойой радості, мого зачудуваня была розповід Преосвященнійшого Василія о моім Народі, о Його доли в недоли, о твердыни віры Лемків. То была доправды медженародна нобілітациа нашого народного „я”. Почул ем, 16-літній товды, же окреме закохана яке ем в собі носил, прыбыло мі штоси більше. І жебы не тото сьвяте місце, може бым і скричал: „Так - я Лемко!”.

Бывал часто Владыка серед самых Лемків, адже через десят рокав зяряджал Вроцлавско-Цецінском Епархійом, одвіджував нашы парафії з нагоды кермешів і не лем. Все находил тепле слово покріпліня. Знал што сидит в наших душах, николи не забывал надтыркнуты о тым, чым обділила нас недавна історія. Але такой зараз утверждал нас о духовой силі, розганял хмары, прикликувал надїю.

Лемкы барз любилы Владыку, мали Го за свого. Проявляло ся тото не раз в цілком прозачных видах. Припоминат ся мі кермеш на Успіня в Зимній Воді. Гостина. Бортняне пьют кроплю

(ефір) Владыку очывидні ньом не чествуют, але ей запаху не даст ся скрыти. А Його Преосвященство лем ся усьміхне, лепцько, погдні, і зажартуе. Сам николи не погостит ся як суцо, бо іст лем рослины, молочны стравы, ани рыбы не дїтхне. Священники, гости кермешуют пресьто, пребогато, а Він лем білий сырок, помідорчык прекусит.

Колиси пришло мі быти в Його „резиденціі”, уж при новій кафедрі во Вроцлаві. Лем ем преступил поріг, лем принял ем благословліня, Владыка уж ідут до креденса, вынимают неодмінній білий сыр, наставляют чай, крают хліб.

— Ваше Преосвященство, та я си сам вкрою...

— Ты бы си за грубо вкроіл. — І такой додае погдні: — Ідж, ідж... прыду я до тя, та ты мі вкроїш.

.. Уйковиці. Хыбаль 1995 рік. По должезным богослужыню монахы просят на гостину. Його Блаженство Митрополита Василія, благословит страву. Як все при участи архіерея, сьыват ся по благословліню „Іс полла еті деспота”.

— Заедно мі тото припоминате — реллікуе Блаженнійшыи — ци я доправды такой деспота?

І хоц шыбы мочыт дощ, хоц люде дакус змерзнены, до монастырской трапезной катулят ся велике Сонце, огриват, чынит люди погдныма, свободныма, позвалят чути ся ім невымушено і ту, в обличу Його Достойности.

Владыка, відомо, дуже подорожував. Такой до своих 80-ох рокав сам провадил авто. Нераз треба было іхати скоро. Трафила ся при дорозі міліція. Сперла Товды Його Блаженство одвернул лице гу задньому сіджыню, де спочывал Його протодиякон з великом, чорном бородом:

— Wiczę metropolite...

— ...? Dziękuję, proszę jeśnac.

Ци поциганил Владыка? Ні! Шак не даст ся заперечыти же вїоз митрополита...

Словідам о подях, рік бы дахто, мало важных. Же найважнійшым, основным е споминати Блаженнійшого Василія в церкви, при Божий Службі. Так то правда, незаперечна правда. Але тоту правду - о Його великый Вірі, Знанях і Таланті, одданых Церкви - знають неперечислены тысячы.

Одышоу. Плакали тысячы. Чом?! Адже одышоу до ліпшого сьвіта, де не треба толчы камени.

Петро Мурынка

## КОНКУРС! КОНКУРС!

Редакція „Загороды“, в порозумінню з Головним Зарядом Стоваришшыня Лемків і Редакціям „Бесіды“ оголошують Конкурс на написання верша, оповідання, споминів, під назвою „Шковранок '98“.

Правила - регулямін конкурсу:

— До Конкурсу запрашає кожного, од дітини до діда. Є то конкурс для дебютантів - які пишуть може не од днес, але никде іщи не друкували своїх творів.

— Вершы, оповідання, спомини мусят быти написаны в лемківській бесіді.

— Присланы на Конкурс твори будут оцінены через выбрану конкурсную комісію.

— За найліпший твір признана буде нагорода „Янтарний шковранок“.

— Авторы нагороджених творів будут запрошени на Лемківську Творчу Осін, де будут представляти свою творчість, wraz зо знаныма лемківскыма писателями.

— Нагороджени і выбраны твори будут друкуваны в наших часописах „Загороды“ і „Бесіда“.

— Написаны твори треба прислати до редакції „Загороды“, або „Бесіды“ до 30.08.1998 р.

Ждеме на Ваши твори, хочеме найти новы лемківскы таланты, хочеме познати што іщи в нас дримле, што іщи в нас самых остало нашого.

Пиште, опишуйте, присылайте. Жде на Вас наш лемківскій Янтарний Шковранок.

\* Янтарний, бо шковранок має кольор темного янтару (буриштыну), янтарний - бо з чыстого янтару. І хоц янтар сам в собі не є символом лемківскости, бо його родовиска находят ся на побережах Балтійского Моря, може преці быти символом нашого отвертя до світа і нашого в ним функціонування.

Дня 8 марта 1998 рока вмер в Кракові

б.лп.

Проф. др габ.

**Ришард Лужни**

Професор звычайний Ягайлоньского Університету і Каголиншко Університету Любельского

Вьєдпный вчєний, славїста, знавец літературы і культуры сьїдньославянскых народв, творец культурологічної школы досліджєнь в польській славїстцї, барз заслужєний організатор індукowego і дидактичного жытя на ЯУ і КУЛЬ, духовий отец і вьхователь численных поколєнь славїстів

Был творьом „Солідарности на ЯУ. През долги роки полнил почєсны функції декана Фольнолічного Вьдїту ЯУ, Директора Сьїдньославянської Фїлологїї, Керївника Закладу Російской Літературы, Керївника Закладу Української Літературы. Был керївником Меджєвьдїлового Закладу Дослїджєнь над Вїзантійско-Славянском Культуром КУЛЬ, керївником Секції Славянської Фїлологїї КУЛЬ

Был члєном м.ін.

Польской Академії Знань (РАУ), заложьтельом і керївником Сьїдньославянської Комїсії ПАЗ, члєном Комїтєту Славянознавства ПАН, Комїсії Славянознавства і Історично-літературной Комїсії Краківского Оддїлєня ПАН, Стоваришшыня Польскых Тлумачів, Польского Товариства Русинїстичного, Польского Товариства Українознавчого, Польского Товариства Білорутєністичного, Меджєнародной Ассоціяції Українїстів, науковых редакцій численных славїстичных часописів

Лїнїлы в жалобї не лем свою родину, але тіж своїх учєнїкв (выпромувал 25 докторів), спїлпрацівнїкв, прїятєлїв, для котрых смерт Профєсора єст неолжалуваном, незаступленом стратом.

Професор Ришард Лужни был моїм профєсором. Мала єм вельку чєст быти Його наймолодшом докторантком, осирочєном іщи пред выпромуваньом, для котрой Профєсор был не лем свѣтлым майстром, духовым вїтцєм, але тіж незаступлєным опїкуном і промотором. Зато чую потребу і обовязок выразити на сторїнках нашого лемківского часопису чєст і пошану для Профєсора. Хочу тіж вказати незнанїи правї никому і никде інде не выєкспонуванїи вклад Профєсора в сучасны лемкознавчы досліджєня, головнїи вклад організачїиный і промоторскїи, але, як ся вказує, неперєдїєннїи в своїй важности.

Профєсор Лужни прїнял мя як магїстрантку в 1993 р. З Його страны был то акт доброй волї і жычливєстї. Профєсор был товды деканом Фїлологічного Вьдїту і магїстерского семїнара не впол. Офіцїиный повнїнна была єм писати пращо в котрисого з вызначєных для нашого рока промоторів. Але тема была незвычайна - лемківска література. То лем Профєсор Лужни мїг прїняти таку незвычайну тему. Каждїи волїт темы, на котрых ся хоц кус знат. Профєсор інакше, лїнїл темы новы, незвыплєсаны, потрібнїи для дамания стереотїпів. Мал вельку інтуїцію і дар до глядєня таких тем в своїй дослідничїи прапї. А коли дакто сам ся до Нєго зголосїл з таким темом, старал ся помагати і підтрїмувати таку особу на вїшлїтєльє способы. Барз добїтїя одчула єм през 15 років мойой прапї під керунком Профєсором тотого підтрїмуванїя і поперєня проблематїкы, яку єм досліджала. Было то попертя пїлнї выходячє поза рамы нормальнїи рєляції промотор - магїстрант, а пізнїише докторант. Профєсорови барз залєжало на пропагуванїи лемкознавчой темы. Уж як студєнїка пятого рока мала єм чєст выстїпувати

(продолжєня на сторони 14)

## ПОДОРОЖ РУСИНІВ ДО ЄВРОПИ

(продолжляя з попереднього номера)

Субота, 8 листопада

была хыбаль найважэйшым і найбарже інтэнсіўным днём в нашым студыйным праграмі. Суботний праграм называл ся *Focus in the Rusyns*, што значыт: канцэнтрацыя на Русинах. Было то міжнародне коллоквіум з учасцю прадставітэлі уряду дзяржав, де жыют Русины, отворене для публіцы. План коллоквіум был такі, же Русинам каждой дзяржавы посвячана была година часу. Найперше выступлял прадставітэлі уряду (хтосі з амбасады даной дзяржавы), прадставлял офіційне становіско свойой дзяржавы на тэму прав і сітуацыі народных меншын, голонні Русинів. Потім ведучий даной русиньской організації прадставлял, яка ест іх сітуацыя і які голонныя праблемы в контактах з урядом, а астальці по выступлінях час был посвячэний на дыскусію.

Коллоквіум было добрі і шыроко рэкламуване, запрошэны были прадставітэлі уряду, політыкі, навуковці, рэпрэзэнтанты тых організаций і інстытуцій, котры нас прынімалі, люде заінтэресуваны меншынства праблемамі.

Выступліня посвячэны Русинам в одіільных дзяржавах попередажэны были вступныма інфармацыямі генеральнаго секретаря Даніскога Інстытуту Культуры, Фіна Андерсена і Тома Тріера на тэму основных цілі нашого студыйнаго перебуванія в Даніі і інтэресуючым выкладом проф. Магоція *Новий славянскій нарід? Русины в сярэдня-східній Европі*. Приготовлена в тот спосіб публіка, маючы уж загальну орыентацыю в тэмі, могла ліпше зразуміти зінтэрпрэтувати выступліня рэпрэзэнтантів уряду окремых дзяржав і прадставітэлі Русинів жыючых в тых дзяржавах. Могла тіж, думам, властві зразуміти і ацініти найбарже вымовіний факт, які мал місце на нашым коллоквіум-семінарі. Тот факт ест ясно чытэльніый для каждого, хто хоц лем куе знае русиньскы справы. Адже

выпыткі русиньскы дэлегацыі, з каждой дзяржавы мали на тым важным для нас семінарі прадставітэлі амбасады дзяржавы, котрой сут громадынамі. Лем громадыне Украіны - Русины з Підкарпатской Русі, были самі, без свого дзяржавнаго заступніка на тым міжнародным форумі. Пан Василь Яковенко з амбасады Украінской Рэспублікі в Даніі тлумачыл свого неспрысутніст хворотом, хоц запрошэныя отримал місці скорше і напэвно міг вызначыти даякого свого заступіца. Том Тріер, інфармуячы о тым факці, просіл зобраных о мінуту молчанія для застановліня ся на тым, што ся стало і чом. Здае ся, же векшіст згромаджэных на салі осіб полбні розуміла заістнілу сітуацыю. Думам, же подібні тіж може сі розуміти векшіст чытатэлі „Бесіды“.

Выступліня Івана Туряніці як рэпрэзэнтанта Русинів Підкарпатя мало на тым фоні ішы векшіі рэзонанс і зразумліня, як могло бы мати в нормальній сітуацыі. Само выступліня, фактыччй переконуючэ і выдовісково прадставленэ, одобранэ было през згромаджэных з великым аплявзом.

Трэба конечні спомнути ту о выступліню Богуславы Соханьской, котра запрэзэнтувала на тым міжнародным семінарі офіційне становіско польскога уряду што до Русинів/Лемків. Найперше спомнула о выселіню як акті докананым през камуністів, за котрыі тэпершыні Сенат уж перспросіл выселэных. Потім прадставіла ріжны лемківскы організаций в Польшы, іх часопісы, голонны формы актывности освічаючы, же велька част з них ест дофінансовувана през польскій уряд. В кінці зазначыла, же польска дзяржава наставлена ест на попереанія народных меншын, уможлівліня ім культурной діяльності, але, же польска дзяржава ест тіж заінтэресувана развіваньом добрых сусідскых реляцій з Украіном. Такэ двозначне і мало конкретне становіско польскога уряду правліві одіас, як думам, ре-

альніст, в якіі істніме в тэпершыні Польшы. Сама уж нераз досвідчыла ем на собі того абсурднаго тлумачыня: мы попереаме, прыватні розуміме вельку правду і потребу ваіных діянь, але не можеме офіційні помочы, бо є прэсія украінской страны, мусіме рахувати ся зо становіском нашых сусідів. А ніхто не рахуе ся з тым, же є то проті демократіі і основным правам лодины. При таким тлумачыню вес ставала ем безсілына і без міры здівлена безрэфлексійным підліганям аргументам групкы сфрустраваных демагогів навет през світлых і розумных лоді. Бо як ся має попереанія развітці лемківской культуры до польско-украінскых реляцій? Такэ звіданія ставляла ем собі. Такэ звіданія поставіла ем публічні на нашым семінарі. Выдае ся, же справа ест ту очывідна. Так польскій, як і украінскій страні повинно залежати на підтримуваню лемківской культуры загрожэной асіміляційом. То прэці Украінцям, котры уважают Лемків за свою голузгу, повинно залежати, жебы развівала ся лемківска бесіда, лемківска літэратура, лемківске шкільніцтво, лемківскій тэатр, лемківска культура во вшыткых сі аспектах, жебы ведэны были досліджыня не під натиском з горы поставленых догматів, лем обьектывны досліджыня, в котрых внескы ставлят ся на основі аналізу фактів, а не одворотні. Як мож за логіччы узнавати аргументы, же попереанія вестороннього развітці лемківской культуры ест діяньом проті Украіні (розуміме Украіні демократычній, а не націоналістэчній). Справа може быти зразуміла лем говды, коли прыімеме, же голос в лемківскій справі заберают люде, котры не любят Лемків і іх мотываційом ест не попереанія лемківской культуры, лем стремліня до сі зніщыня, засмілованія. Але говды не має уж до діла з логіком, лем фрустравійно-фобійныма механізмамі нетолерантных особовості, котры хочут зніщыти каждую



Семинарий посвященный Русинам. В першым ряді: другий од правой стороны - Ведучий СЛ Андрий Копча, обик него - Ведучий Світової Рады Русинів Василь Турок-Гетеш, в другым ряді - др Олена Душь-Файфер, член делегации СЛ.

одмінніст, чуочы ся zagrożеныма з сій страны. Усвідомліня собі тых фактів повинно раз на все одсунути од нас до до офіры посвяченой для добросудських польско-українских реляцій. Будучы громадянами Польшы маме право ждати од ней попертя і опікы, тым барже, што уж раз стали мы ся офіром польско-українских розрачунків.

Такыма рефлексиями подлила ем ся з медженародном публика семінара посвяченого справам Русинів по выповіджыню офіційного становиска польского уряду през паню Соханьску. Андрий Копча при загальній презентації Русинів/Лемків підкрислил, же головны sprawy, які не остали розвязаны през польскій уряд дотычно нас, то справа Акции „Вісла” і зверніня нам мастку забраного в часі выселіня.

Выступліня так урядовых, як і русинских репрезентантів з каждой державы мали свою одмінніст одзеркалюючу спечыфіку ситуації русинской меншыны в ріжных державах. Выступліня были высоко информативны, інтересуючы, вымагали великой концентрации слушаючых, але напевно дали публици дост шыроку уяву о днешній ситуації Русинів в Европі, а тото было головном цілю семінара.

По барз працюитым, тяжкым дни, мали сме спільну з данскыма гістми вечерю, збогачену выступом співаючой російскы народны песни пары артыстів і нашым спонтаньным співаньом.

#### Неділя, 9 листопада

была львом звиджуваня Копенгагы. Рано поїхали сме на центральну королівску площу. Виділи сме зміну варт пред королівскыма палацами. Потім одвиділи сме протестантску церков Фридерика — центральний храм данской державы (треба повісти, же протестантызм ест в Данії державном религіюм), котрый находил ся напроти королівской площы. Пару кроків далє была православна церков, а праві напроти ней — римокатолинка. Были сме в каждый з них і коли сме почули запах каліла, чудовий спів церковного хору, станули пред величавым іконостасом, могли сме зрозуміти выбір св. Владимира. (Редактор „Бесіды”, з септйменту до давно минулых дни /а може з капкы жалю - што не повело ся му поїхати з делегацией/, прагне ся подліти спомином сперед 22 років, коли то жакувал і співал з хором во спомненій церкві, аж і отримал пропозицію оселіня ся в Данії і

ведіня того хору, по смерті старого, паматаючого шы царскы часы диригента. - П.Т.)

Окрем звиджуваня Копенгагы мали мы в програмі выїзд до Гельсінгору, де звиділи сме Кронгборскій „Замок Гамлета”. Як ся вказало, принадлежіст замку до Гамлета і ціла гамлетова історія, то лем легенда, а фактычній замок был мыгном і оборонном твердыньом поставленом для пыльнуваня інтересів данской монархії - стігания мыта з чужоземных кораблів перепльваючых през гельсінгорску тисніну і обороны пред Шведами. Твердыня збудувана ест в місци, де одлегліст медже Даніюм і Швеціюм с найменьша і выносит лем 4 кілометры.

По повороті з екскурсії ведучы русинских організації мали зобраня Світової Рады Русинів, а шы особы проводили недіельний вечер індивідуальні. Мене ждала барз приємна і сердечна гостина в Паньства Лявітів. Не дуже тото певно бесідує чыггателям, але коли повім, же пані Марія Лявіт з дому Полянська то наймолодша сестра покойного Ярослава Полянського, то стане ся барже зрозуміле, чом о тым пишу. Пані Марія з мужем Габріельом пришли на наш суботній семінар, потверджаючы мою тезу, же нес місця на світі, де бы не было наших Лемків і же все мож рахувати на їх гостинніст. Пані Марія вродила ся шы в Полянах. До Данії выїхала з мужем (польскым Єврейом) в 1968 році. В 1984 і 1986 році адоптували они дві корєаньскы дівчынкы, котры знають бесідувати і по польскы і кус по лемківскы. Є то така барз медженародна родина, котра на материльскым лемківскым корєні вытворила атмосферу тепла, жычливости, шырокости. Паньство Лявіты барз любят співати: лемківскы, украинскы, російскы, польскы співанкы. Пан Габріель сам компонує мелодії і шыше тексты. Є автором знаных студентских шлягерів, котры до тепер співат ся в Польшы. Мило провела ем вечер в тій медженародній родині, де бесідували сме і де чула ем ся барже по свойому, як в неслий напій „чысто лемківскій” родині. Пані Марії подарували сме кус книжок

\*\*\* ПОВДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ \*\*\* ПОВДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ \*\*\*

і часописів - видань Стоваришшя Лемків. Барз ся радувала выпыткым асягніням, які могли Лемкы представити на міжнародным форумі в Данії.

Дополняючы тему заінтересування Лемкамі в Данії хочу лем додати, же на премьеру фільму і на суботний семінар пришло дуже Поляків (головні свейского походжыня) барз заінтересуваных лемківском проблемом і дост добрі знаючых проблему. Заскочыльом для нас было, коли пані Ева Марія Енсен (Полька) подарувала нам копії своей дыпльомной праці о Лемках: *Lemkos - an ethnolnational minority in Poland: their history, thier specific religions conditions, and thier connections with various majorities (Polish and Ukrainians)*, написаной по данскы в 1991 році. Єдном з барже інтересуючых осіб в тым кругу был пан Казімеж Мазур, подібно в 1/4 Лемко, по бабці - Русині спіл Духлі, котра была медсестром в Перемышлі в часі I світової войны. Як філятелста і колекціонер мас він велику збірку матеріалів і документів, котры дотычат і нас. М.ін. мас унікальну книжку посвячену Талергофви, котру обіцял мі скарсувати, мас листы писаны през Лемків з еміграції, документи о Лемках в I світової войны, фотографії. Часом человек не ма свідомости, же в одгедлых частях світа мож найти люди добрі зорьєнтуваных в напых справах і же в світі заховаля ся дуже не знаных нам документів з лемківской історії і культуры.

### Понеділок, 10 листопада

был остатнім дньом нашого студийного програму. Рано мали сме стрічу з представительком Европского Центра Прав Человека, координаторком для регіону Східной Европы, паньом Шарльотом Флиндт Педерсен, котру просили сме о зааранжування ситуації обьсктывного, безстороннього розсьмотрія нашой реляції з тьма, котры беронят нам права до самовизначыня нашой тожсамосці і незалежного розвитку культуры. Потім директор Генріксен бесідувал о поперепо данской державы

для Данів в Німеччылі.

Наконец пришло час на деякы підсумування. Репрезентант Русинів з каждой державы мал повісти, што дало нам наше студийне перебування в Данії, які были його хыбы і як мал бы выглядали подібний програм на будуче, може на другій наш выезд. Выштыкы учасникы узнали програм за барз пожагточній і взорово зорганізуваній. Іх выповіди выкорыстам при ставляню моїх узгагальнінь і підсумувань на конец того допису. Што до плянів будучого нашого перебування была згідніст дотычно конечности більшой спеціялізації програму і учасників на дальшым етапі нашой спілпраці.

Так закінчыли сме наш програм перебування в Данії. Осталшы вечерній пращальний банкет з участю організаторів і гости — остатній мілній, сердечній акцент, котрых так дуже было протягом десятиох дні.

Вільний час перед банкетом котры члены выкорыстали на одвіджыня своїх амбасад. Были сме і мы з Андрийом в польській амбасаді барз міло прывиманы през паню Соханьску, котра обіцяла робити нам лоббі в середовисках, з котрыма мас контакт.

Котры з членів делегации мали в понеділок індивідуальній програм. Отец Крайняк, Еміль Бліха, Володимир Кробомапо шлій ден презначыли на стрічы з членами ріжных сощальных інституцій для выробіня собі орьєнтації на тему данской сощальной системы, головні дотычно проблемы алькоглізму. Іван Туряниця і Отец Сидор выхали до Никобінг до християнско-лоте-ранской харітагывной організації для обесідування можливости конкретных форм помочы для регіону Підкарпатя. Члены обох груп позитывній оцініли результаты своїх стріч.

### В віторок, 11 листопада

о годніні 6.00 рано выхали сме з готелю, жебы здоляти на 9.00 на пром. Прашаючы Данію чули сме як пожагточній і рівночасно пріємній провели сме час нашого ту пе-

ребування. В думках тшылы сме ся на скору стрічу з ншыма родинами, кус менше на стрічу зо старыма домашніма проблемами. Андрия высидили сме во Вроцлаві о 10.00 годніні вечером. Я была см в Кракові о 3.00 рано, уж 12 листопада. Інчы члены делегации поїхали през Свдник до Прешова. Пред декотрыма было ішы праві два дні дороги. Так закінчыло ся наше студийне перебування в Данії.

♦ ♦ ♦

На конец ішы пару рефлексій. Коли выїжджали сме до Данії, не каждій мал почутя важности іш значыня того выезду. Цкавила нас можливість нового досвідчыня, познания нового краю, люди, сама форма імпрезы. Было то штоси нове, інтересуюче. З перспектывы закінченого уж програму преконали сме ся, же сподыш выи барз важну функцію на ріжных площынах нашого функціонування як меньшынової группы в Европі.

По перше, сполнил він інформатывну функцію. Дал нам можливість представляня на европскым форумі, не огранччєним коммуістычныма навыкыма етно-політычного думаня, нашой спеціфічной ситуації — громадскости розділеной меже ішт ріжных політычных організмів. Громадскости, котрой право до істїня донеславно было през державы іх прожываня ітлковито негуване, а од початку 90-ых років в части з них узнане (ітлковито або частично), в ігчых зас дальше негуване.

По друге, сполнил він познавчу функцію. Принаймі части з нас отворил очы на світ правдивой демократії, де право человека ест респектуване во выпыткых вымірах його психічної і фізычної особовости. Де проблемы етнічных і народных меньшын розвязуваны сут во взірцевій спосіб, а основным принципом державной політыкы ест не принцип націоналізму, лем благо выштыкых сіі громадян, незалежній од народности, релігії, політычных поглядов, ітд. Дал можливість зрозуміня, як далеко ішы державам нашого прожываня, а принаймі сдній з них до правдивій демократычного моделю розвитку. Дал можливість обсервування обьсктывного, безстороннього способу

представляя історыі этнічных канфліктаў і спораў. Врэчці дал магчымасці відці гідне, достойнае жыццё людзі, тых тых, котры сучасна народна меншынства в дзяржаве сваяго пражывання.

По трэце, сполнил він інтэгруючы функцыю. На шырокім фоне, дзе наша група і сёй праблема астали высконуваны, дзе дэконувалі сме нашою автопрэзентацыяй, маглі сме пасмотріти на себе як бы кус в дзеркалі чужой перцепцыі, позналі сме ліпше самых себе. В додатку, в тым чужым акружыню, істнілі сме як една ціліст, рожнородна, але ціліст. Экспонувалі сме барже тото што нас дучыт, як тото што нас діліт. Чулі сме ся адповідальны адны за другых, бо то былі сме мы — Русины, незалежна од того, з якой дзяржавы походзіме. Шырокае глос, яке становіла для нас данска рэальнасць, в котры інтэнсіўны інформатывны і познавчо істнілі сме през дэсят дні, створіло для нас сітуацыю дэстансу, котры дал персвагу катэгорыі цілістості над катэгорыяй часткы.

По чэтверце, сполнил він канкретну функцыю што до будучых дзянь. Пільнаты астали уж дэякы постановіны і пляны дотычны далішніх крокаў в справі выношныя

русінскых праблем в на европске форум. Маюг быти зорганізуваны науковы і наукова-політычны канферэнцыі в европскым моделю. Правдоподібно дэкотры русінскы організацыі станути ся членамі Федэральнай Уніі Европскых Меншынь. Европскій Центр Права Чловека остал поінфармуваный о нашых праблемах і ест магчымасць дэякых ініцыятыўных дзянь. През організатора нашого програму поставіле остало зваданя о будучы того роду актыві і евантуальны іх формы.

Вышыты таты пільны функцыяны кампаненты нашого студыйнаго перабываня в Даніі ошням як барэ важны і зато з дас мі ся, же прыготовленны і зрэалізуванны програм прекрочыл в пільній міры нашы сподваня, які сме мали при вступных бесідах з Томом Трыером. Зато належыт ся перадовшытыком йому, але тіж Інгрыд Валентін, Філіпові Андэрсэнові і інчым організаторам, а тіж спонсорам нашого студыйнаго програму сэрдэчна ішытра подяка од нас учаснікы, але тіж зыбаль-покус од вышытыкых Русіныв. Дякую за тот час тяжкой праці, але тіж великой сатисфакцыі.

Олена Дуць-Файфер



Над чым так разважате, Пане професоре Магочый? Ціж-бы над тым — в котрым тысячоліттю Русины станути ся рывноправным народом в Европі без граніц?

## РАТУЙМЕ ІРИНУ!

Жыццё — найбольшы скарб людзіны — ё для каждаго аднако цінна, та не каждаго годна заслужыти сой тым жыццём на чловеку пошану.

Ірына Коробчак, цілком недаўно ішы радісна, всьміхнена, з добротам, шырыстю і жычлівістю на ліцы, несла внутрышній спокій найбліжшым, блызыком, знаёмым і незнаёмым. Чудова жэна і маты, чудовыі лікар, чудовыі Чловеку — в каждам місці, в каждай сітуацыі і на каждай магчымой спосіб старала ся быти не лем собом, але і быти — жыти для людзі.

Тепер тото жыцця нашло ся в великій небезпэці. Ірына находит ся в Лондоні, дзе істніе ішы магчымасць ёй аратуваня. На жалё, медычна поміч — як такой шытыко в днешнім безоглядным сьвіці — залежна ё од пільны. Смутна то залежніст, трудна до поборотя, але істніе вартіст, яка годна ю перемочы. То жычлівіст, то чловека солідарніст.

Постарайме ся вказати сэрце — за сэрце, постарайме ся прыіти з тым, з чым прыходіла до нас Ірына. Може не знате Ёй асобісты, може здае ся вам, же ніколы сте Ёй не стрітылі. То неправда. Кед віділы вы на нашых народных стрічах, на Ватры в горах, на чужыні, на церковных торжэствах молоду, вродліву, о погідным ліцы жінку, котра безіменні старала ся робыти тото, што належым ё робыти Чловеку — то была Она, то была Ірына.

Поможме Ірыні! Утвердме надію Ёй чудовых діты, котры выховала не лем для себе, але і для нас.

КРУГ ЗНАЁМЫХ

Фінансову поміч шпыіте на адрэс:

Bank Handlowy w Warszawie S.A.  
LONDON BRANCH  
16 Eastcheap London EC3M 1BD  
Account Number: 314248-001  
Mrs IRENA KOROBCHAK

## Проф. Ришард Лужни

(продолж. з стор. 9)

на загальнопольській славистичній конференції з темою *Wartości uniwersalne kultury Lemków w zwierniadle ich przeszłości*, прийнятою барз прихильно през участників конференції.

Але неперестінене, незмінне і барз міцне вказало ся попертя Професора товды, коли проблема, яком ем ся занимала стала ся неспівідна, за барз демаскаторска, „уполітичена”. А виявило ся тото барз скоро. Уж написана през мене високо оціненою през Професора магістерскою праці *Zycie literackie Lemków w Polsce po II wojnie światowej* стало ся причыном протесту і неспівідного поставлення одного зо старших од мене учеників Професора, котрий был рецензентом праці і опрацювання теми хотіл видти в ідеології „єдиносупної”, стократно підкрисленої концепції українскости, а не в обьективній презенташні текстів. Сам Професор підставу того насильничого ся упередження до мене спомненого ученика виділ в почутю зависти і конкурентивности. Знає ся, же причына была зложена з обох, а і веде компонентів. Незалежні однак од причыны. Професор през долги roky старл ся усвідомити тій особі абсурдність і велику шкодливість такой поставы, переконати го до смотрення на світ очами толерантності і зо зрозуміньом двох ся громадських процесів, а предо вшыткым старат ся вчыти поставы, до якої зобовязаний ест науковец. До кінця жытя (а бесідувала ем з Ним о тым на 3 тыжні пред смертю) Професор не погодил ся з доконаньма на базі того деструкційного думання фактами, яки звыныли в великій ступені діло остатніх років Його жытя. Але тота справа най остане на сумліно особы, котра стала ся причыном такой ситуації.

А я хочу ту вказати ишы пару фактів, котры засвідчат велике попертя Професора Лужного для лемкознавчої проблематики в науковых дослідженнях і заодно выражаний Його спротив для ріжних агресивных акцій стремлячьх до заблюкування, унеможливіня шыршого розвитку той проблематики.

Треба явні виявити і підкрислити замір Професора як творця краківскої українистики што до будучого профілю того керунку. Окром того, же прагнул він, жебы Краків наставил ся головні на дослідження українско-польского культурового погранича, то виділ Він тіж будучы трансформації в рамках східньої славистики, котры мали бы довести до выникніня окремой спеціалізації о назві „лемкознавство”. Тоты свої заміры выражал медже инычма в своїх писмах керуваных до власти ЯУ, для попертя моїх ріжних старань, хоцьбы о прийняті на докторскы студії. Часто о тым сме бесідували, одгале знам, як Професор виділ мою наукову діяльність, яки наші вязал з твореном през себе українстиком.

Не ест тіж справом припадку, лем вымовным фактом, же створена і керувана през Професора Лужного Східнославянска Комісія ПАЗ (PAU) так часто занимала ся лемківском тематьком. Окром прелекцій на лемківскы темы, нп. языка, політичної діяльності, літературы Лемків, найбарже значуче было зорганізування през Комісією дводенной конференції *Lemkowie i współczesne lemkoznawstwo polskie*, котра мала на ціли створити можливість дискусії над тым, яки сут і як повинни выглядати уцтывы, обьективны науковы дослідження лемківскої проблематики (матеріялы з той конференції напечатаны остали в одільній книжці, котра на днях має выйти з друку).

Не была то зрештом єдина конференція, яка дякувати Професорови Лужному ввела лемківскы справы в почесны муры будинку Польской Академії Знань. То ту в 1991 р. проходила голосна русиньска конференція - продовження гарогейтского панелю в місцах проживаня Русинів: Ужгород, Краків, Пряшів, Новий Сад. Не могу в тым місци не зазначити важного для мене моменту в історії той конференції. Коли двох проукраїнских єї спілучасників, обурених на „спаратистичну ідею” мойой выповіді, вымуншало на проф. Магочім підмініня мене кумси „правомыслячьым” о лем-

ківских справах, то Проф. Лужний і др Земба (Його близкій спілпрацівник) поставили спротив - в Кракові конференція може пройти лем з мойом участю.

Такых рипучых спротивів Професора на дискримнування мене (моїх поглядів і тожсамости) в українистичных кругах могу нарахувати десяткы. То лем дякувати неспохытній поставі Професора, котрого глубоко моральна, правдивіє християнська натура до дна бурила ся проти прийнятым формам натиску, могла ем написати і оборонити докторску дисертацію о лемківській літературі. Не піддавал ся Професор наказови, якої іспол з варшавскої українистики, же повинен ся зречти опікы надо мною, же не може промувати мойого докторату. Не встрапыл ся Професор численных протестів, керуваных на Університет і до Академії през Об'єднання Лемків, в котрых назвиско Лужного стояло серед найвекшых україножертів світа. Колиси, по возвано для выясніня справы слідующего протесту, Професор ствердил: „Ходил ем колиси тлумачыти ся пред УБ за українскы справы, буду тіж ходити тепер тлумачыти ся пред инычма за лемківскы справы”. Цу мож собі уявити векшу іронію?

Чым натискы были барже агресивны, тым Професор барже одчувал конечність бороніня права до выповіданя власных поглядів през Лемків і отвертой дискусії над тьма справами. Старат ся привычаити, переконати о конечности вільного моделю світа тых найбарже затятых. Одгале тілкократно выступувала ем з рефератами на лемківскы темы в ріжних інституціях. Медже инычма в Залі Укрїнскої Літературы ЯУ мала ем реферат на тему: *Z problemów najnowszej lemkoznawstwa. Konferencje naukowe o problematyce lemkoznawczej/rusynskiej w 1992 r.*, в котрым выекспонувала была справа І Світового Конгресу Русиньского Языка. На КУЛЬ мала ем прелекцію *Sacrum we współczesnej poezji lemkońskiej*. Выг одошены доповіді з попертя Професора все были друкуваны в науковых часописах.

## ЛЕМКІВСЬКІЙ КАЛЕНДАР 1998



Могла бым ішы долго вказувати приміры великого, шырого попертя Професора Лужного для Лемків - ініціювання лемкознавчих досліджень, але хыбаль напшаного выжше уж старчыт, жебы зрозуміти чом смутна відомість о смерті Професора повинна наїтти ся на странах „Бесіды” і збудити рефлексно, же ест то велька стра-та для нас выштыкых, котры прагнеме заховати свою тожсамість.

Звучыт мі в ухах зловісне грохыня др-а Мушныкы з Гарогейт, же як не змішо поглядів, то коли бракне Професора Лужного, не найду нигде попертя. Професора бракло. Ци має ся сполнити Мушныкове (і не лем його) грохыня? Звіданя остас отвореным.

Тым барже кляню голову пред великым, добрым, чесным Чловском, котрый одышол в вічність. Николи еднок не одыйде з памяти. Вічная память, Профессоре!

Олена Дуць-Файфер

## Щыро дякую

*Щыро „Боже Заплат” най приймути од мене выштыкы таты, котры родили ми з милом мою радості і склали ми жытыня і братулыны з нагоды обороніня докторской дисертацї і наданя ми званя доктора гуманістичных наук Ягайлонского Університету. Особливі дякую Головному Зарядови Товаришынї Лемків за придланя ми нагороду, редакцїям газетисів „Бесіда”, „Загорода”, „Карпатска Русь” - за теплы і жылымы слова і выштыкым тым близкым і дальтым приятелям, завдякы котрым резултаты моной праці выписаны остали в вымір людской жылывости і попертя. Щыро дякую.*

Олена Дуць-Файфер

Як все, опізнений, але вышол щесливі друком пятый уж річник нашого альманаху - „Лемківскій Календар 1998”. Зо сатисфакциом повїдамяме о тым, бо конесеры, серед яких наше выданя придбало сой добру марку, пукают до наших двери.

Захваляти бїльше не будеме, подаеме лем зміст Календаря. Отже: — Ярослав Воргач, Початкы шкільництва на Лемковині;

— Петро Трохановскій, Жертва фанатизму - о процесі Анны Дудихы, спаленой в Мушыні за чары в 1678 році. При дописі друкуеме і цінный документ (6 сторін) з джерела: *Akta sądu kryminalnego kresu muszyńskiego 1647-1765*;

— Теофіль Курилло, О. Теодор Курилло - о писменнику, з нагоды 180-ой річниці народжыня;

— Василь Сочка-Боржавин, Писатель і будитель (О Урилі Метеорі - І.Сильвану на 160 річн. нар.)

— Олена Дуць-Файфер, Алексій Тороньскій (160 річн. нар.); і такой зараз уступ з його повісти Ганця;

— П.Трохановскій, Панцына в писаным слові (150 річниця знесїня панцыны);

— Я.Воргач, Лемко - ректор Ягайлоньского Університету. - О Еміліяні Чырняньскым, з нагоды 110 річницї смерті. Автор допису дотер до незмірні цінных джерел, повело ся му найти прерїжны документы з діялыности вченого Лемка, його портрет в шатах ректора ЯУ, аж і клеп-

сидру інформуючу о його смерті і чыні похорону в грекокатолицкій церквы в Кракові;

— П.Трохановскій, Сященник інчы од інчых - о о.Йоані Полянськым, авторі м.ін. *Історїі Лемковины* (110 річниця народжыня);

— Богдан Горбаль, Димитрій Вислоцкїй. 10-страницыовий допис о політичній діялыности славного Ваня Гунянкы, без лемківских патріотичных загамувань. І такой проба обороны Вислоцкого через редактора календаря. За дописами, едноктївка В. Гунянкы *Дві натуры* (сатыра) і його *Мысли*;

— П.Трохановскій, Кура, што зносила златы яйця - о сандецкій Рускій Бурсі, з нагоды 100-лія ей покликаня;

— Б.Горбаль, *Florynka*. - Уступ з книжкы Автора *Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921*, а за ним тематичне -

— Дмитро Бедзик, Віче - уступ о фльориньскым віче 1918 рока з трильогї українского писменника *Украдені гори* - пародия історїі словом літерата;

— П.Трохановскій, *Маляр лемківской природы* - о Івані Головачу, на 70-ту річницю народжыня, а пак -

— Іван Головач, выбір з прекрасной лірики поеты;

— Іван Шелюк, *Никыфор* - дума-поема о малярю, переведена на лемківску бесїду, з нагоды 30-ой річницї смерті Никыфора Дровняка;

— О Дуць-Файфер, *Іван Желем* - есей з нагоды 10 річн. смерті поеты;

— Іван Желем, *Груба Берта* - гумореска (матеріал до кабарету);

— Меланія Павлович, *Чудне жаданя* - сценка в рубриці *Дітям малым і велькым*.

Окром того, отвараючий Календар долгий верш Івана Желема *З Новым Роком*, і завершаючий верш Уйка Петра *Ід уж спати* (*Старий рочку*). Окром того, як все - *Історичны даты* при місяцях і принагідны тематичны короткы творы, окром того - *Десятинны річницї 1998 рока*.

Едным словом - Календар богатий. Хоц не грубший, як по інчы роки, але і не тонший. Значыт - тримаеме ся ішы покус. А ліпше будеме ся тримати, кед одмовите сой три, штырі пива і придбате го.

Редактор

## „ТУГА” ІВАНА ФУДЖАКА

Дост долго вагал ем ся - ци помістити пониже на тій експонуваній стороні, ци може „лем” в колюмні „З видавничой полицкы”, де розберат ся найчастійше пару видань, а што за тым іде, - робит ся тото з конечности в барз узкым вымірі. (Часом лем, кед на нашым видавничым виднокругу появлят ся особливи яснїюча перла і при тым на полицці з новыма книжками дост порожньо, товды даеме і там більше місця нашым рефлексиям, ци мыслям самых авторів). Предметовий же припадок дост тяжко містит ся денебуд. Там (о дві страны дальше) кісно, густо, назберало ся купета важности, о яких бодай парома словами речы час і мус, а „Тугу” Івана Фуджака выпадало бы представити „цілом паром з грубой руры”, або промолчати. Понеже мы не барз молчаливы, выбераме перше.

„Тугу” - збірку верши Івана Фуджака отримали мы од самого Автора. Выдал ю накладом власным в біжучым, 1998 році. На 40 сторонах містит ся 39 верши, за своїом тематком в більшости згідных з наголовком. Отже - туга, біль, кривда. За формом - зближених до народной творчости. Часто еднак тот канон Автор дакус ламле, але акуратні товды, вершам выходит на взглядну корист. Зачнийме же од такого верша — „Глубина жалю і кривды”, з 1957 р.:

*Гмла кривды  
Осідала росом в очах  
Невинны слезы  
Впадали в болоче серце*

*Туман небосклону  
Розмывал терпіння  
Зневолены ноги  
Двигали тягар неволи*

*Вымір незавишеного страху  
Болочо тиснув жолудок  
В розшырених очах  
Не містився образ підлости*

*Жарлочне християнство  
Спід латиньскої сутанны  
Дало дозвіл нашого нищення  
Та залишыли лем Те деит  
без Alleluja*

Не знатя чом Автор написал слово „deit” з малою буквы. Зрештом, на нашу думку, верш без той остатньої стрічки нич бы не страдил. А

переходячы дальше, запрезентуйме верш рымуваний, якх є в збірці більшіст. Презентуєме го (як вшыткы) в цілости:

*Мос тіло  
Од ридной землі одлучене  
Лем мос серце  
На вікы в Карпатах залишене  
Виджу ридне село  
Днями і ночами  
Під небоскломом  
Помедже горами  
Все мі ся здає  
Же бесіду чую  
Няня, Маму з сусідами  
Як давніше было межде нами  
Черчыт вода в потічку  
Якбы з вітром бесідує  
Же не забыв ішчы о нас  
Буде чекав і банус  
Лемківщыно, Твої діти  
Вас насильно выселено  
Спіткаш есяди Вас во сьвіті  
Чужу землю прогнопіл  
Поколінню буде слава  
Як нас схоче вспомянути  
Правду з фальшу очыстити  
Та єй сьвіту показати  
(Дай мі Боже, Вроцлав 1956)*

Деякы з верши зашокували нас (конкретні - нас, бо не лем сам, підписаний - ем чытал). Зашокували, поставили в цапкы. І то не зо взгляду на свою велькіст, ци абсолютну марноту. Знаючы п. Івана Фуджака од барз давна, мож ся было сподівати революційности образу, але жебы тота революційніст годна была АЖ ТАК спустошыты декларувану не раз в українскомовній пресі візію нашого ближнього сьвіта? Адзе - на додаток - од гардых парох рокіє Автор діє в „Об’єднанні лемків”, сателітарній організації „Об’єднання українців у Польщі”. Ци мож ся было по ним сподівати, же офіційні, в выданій збірці, зьвідат ся наголовком верша - *Чи они нам братя?* Но а дале, а в самым вершы? Прошу дуже:

*Кали на выганню  
В організацу  
З колін мы вставали  
То не было іх з нами*

*Они пак повеылазили  
За нашими плечами  
В кольоровых споднях  
Званых шаеварами*

*Тай образу почали  
З нас ся насьмієати  
Же мы лем лемкы і „невміємо  
по українськї балакати”*

(Чи они нам братя?, Ясло 1996 р.)

Вартат звернути увагу на рік написаня верша. Но, може ішчы підшепнути, же в другій стрічці авторови ходило хыбаль о „шаравары”, а не о „шавары”. Ци то друкарскій кікс? А може то камуфляж? - О кілко уж ту даст ся дашто скрыти.

В остатнім вершы, якій хочеме представити, Автор проявлят над подив велику одвагу, ставляючы Українців понад Німців і Поляків в однесіню до вынищуваня Лемків. Та оддайме голос творительови:

*Чыташ лемку „Наше Слово”  
І нич не розумієш  
Збортачыли нам бесіду  
Же аж серце мліє  
Німці ци Полякы  
Тіж нас вынищали  
Але тепер Українці  
Далеко іх перебрали  
Мали мы родичів  
Што нас вьховали  
Свою ридну - руску бесіду  
Та єй тепер осьмівають  
Якоси мы давнійше  
Собі згідно жили  
Діти Лемківщыны  
Всяди ся порозуміли  
Возме братя кый  
Чужу голоту прогонити  
Зыйдме ся до купы  
Сами в згоді жыти*

(Вынищуваче, Ждыня, 1993 р.)

Што речы ішчы на конец, значыт - на тот твір?! З высокости ждыньского горбка, што до кыя, думка не глупа. Лем же в днешніх часах тото „оружжя” стратило дакус на значеню. Днес - о кілко ся уж бороти - пасувало бы тото чынити словом. Спокійным, зрівноваженим і мудрым словом. Таким, жебы го вшанувал твій ныбы ворог. Гаарю - ныбы. Адзе бо взглядне то понятя. Каждый, в тым і каждый нарід, має святая святых. І кед лем свій ковчег істинном любовію любить - годен дірті його істніня і в другых. Тугу за ним - тіж.

Мы росли в тугу. Аж ю уж не раз і перерастаме.

П.Трохановскій

BELA ILLES

## RAPSODIA KARPACKA

(urywki - część VI)

W dniu urodzin jego królewskiej mości Franciszka Józefa, po uroczystym obiedzie wydanym przez burmistrza, Kalman Vandor, członek komitackiego samorządu, niepodległościowiec, przesiadzał w pewnym znanym wszystkim miejscu trochę dłużej niż zwykle. Z nudów przeczytał tam dział ekonomiczny pewnej budapeszteńskiej gazety i postanowił, że „teraz to on komus pokaze...”

I Kalman Vandor pokazał, do czego był zdolny. Na posiedzeniu komitackiego samorządu zdemaskował prokurenta banku, Komora, wykazując, że oszukuje kurucki komitat i za pieniądze pruskich banków buduje kolej żelazną Beregszász - Dolha.

— Kolej żelazna, o której naród węgierski dodał sądził, że należy do niego, w rzeczywistości jest własnością pruskich banków.

Po tym oświadczeniu na posiedzeniu zerwała się burza. Nawet stronnicy rządowi wpadli we wściekłość.

— Niesłychane! Oburzające! — krzyczano ze wszystkich stron.

Ale burmistrz Turnowski nie zgadzał się z buntowniczym nastawieniem Węgrów

Od jakiego to czasu i dlaczego należy uważać za nieszczęście narodowe to, że nasi Niemcy sojusznicy pomagają nam zbudować kolej żelazną i szerzyć u nas kulturę? Ten, kto dopatruje się w tym nieszczęściu, przyjmuje przyjacielską rękę za bicz. Zamiast obrzucać błotem naszych przyjaciół, mówiłby pan lepiej o tym, że w Wołowcu wybrano rusińskiego starostę.

Nowa burza. Teraz ławki lamali członkowie samorządu pochodzenia rusińskiego.

O głos poprosił szolywański pop rusiński Dudicz.

— Oto już czterysta lat mija od czasu, jak Niemcy meczą narody Węgier i zdzierają z nich siedem skór, a burmistrz Turnowski upatruje dla Węgier niebezpieczeństwo w tym, że Rusini w Wołowcu wybrali swojego rusińskiego starostę.

Rosyjski agent! — krzyknął na Duducza Markowicz.

— Trzymaj język za zębami, Żydzie — odpowiedział rusiński pop

Usłyszawszy grubiańskie słowa, członkowie samorządu jeden za drugim wyskoczyli ze swoich miejsc

Wszyscy krzyżeli. Wymachiwali pięściami. (...)

\*\*\*

Na obiad jedliśmy rybną zupę z papryką, zupę ugotowaną na wodzie z Cisy. Na kolację też była rybna zupa

Taką zupę przygotować potrafią tylko w dwóch miejscowościach w Szeged i Namény.

Rybe należy podlać winem, ponieważ zdaniem Węgrów ryba, która dostanie się do żołądka, pragnie znowu pływać, ale tym razem w winie.

— Niech pływa — powiedział starosta Varadi wciąż napełniając szklanki.

Stary, zgarbiony rybak znad Cisy słabym, brzęczącym głosem opowiadał stare, dawne podania

Najmłodszym z jego bohaterów był żyjący przed dwustu laty Tamas Esze, a najstarszym - pewien rycerz imieniem Kucus, który sam za czasów króla Piotra utopił w Cisie stu Niemców w żelaznej zbroi i stu włoskich księży odzianych od stóp do głowy w czarne szaty.\*

Do późnej nocy słuchaliśmy opowiadań o nadzwyczajnych czynach praojców węgierskiego narodu.

Następnie nocowaliśmy w domu starosty Varadi

Wstaliśmy późno, wypadło pozostać na obiedzie

Po obiedzie nareszcie odjechaliśmy do domu.

Przez pierwszą połowę drogi ojciec nie odezwał się ani słowem. Gdy wreszcie przemówił, nie zwrócił się do mnie, lecz jakby tylko głośno wypowiadał swoje myśli:

— Jeżeli Uray nie wyjedna dla nich zezwolenia na uprawę tytoniu, to podczas następnych wyborów cała Namemény głosować będzie za rządem

— Partia niepodległościowców nie potrzebuje głosów tych, którzy za pieniądze gotowi są sprzedać swoje przekonania — wtrąciłem

— Beregszász już zaprzedał się diabłu — odpowiedział ojciec — Jeżeli teraz i Namemény odpadnie, to zawahają się i wsie War, Papi, a wtedy...

Zakończył zdanie głębokim westchnieniem.

Na miejscu Uraya ja nie przyjąłbym nawet głosów mieszkanców Namemény!

Jestes jeszcze dzieckiem, Geza. Nie znasz życia.

Tak — powiedziałem — rzeczywiście nie rozumiem, o ile namężyczcy są lepsi od tych, którzy wprost za pieniądze oddają swoje głosy na kandydata rządowego?

— Lepsi — odpowiedział ojciec niezbyt pewnie.

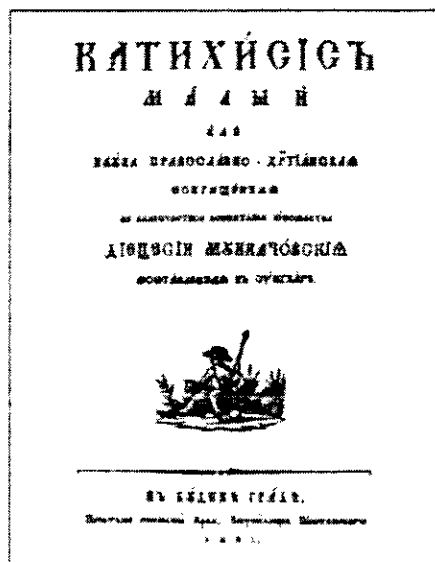
I o ile tacy Węgrzy — zapytałem wojowniczo — lepsi są od tych Rusinów, którzy głosują na swojego rusińskiego kandydata nawet wtedy, kiedy wiedzą na pewno, że dostaną się za to do więzienia?

Lepsi, synku, daleko lepsi!

Ale dlaczego lepsi?

— Lepsi — powtórzył ojciec — Wierź mi, synku, lepsi. Daję ci słowo honoru, a ty wiesz, że ja niepotrzebnie słowem honoru nie szafuję, daję ci słowo honoru, że Węgrzy - to najlepszy naród na kuli ziemskiej!

\* Король Петро панував на угорським троні в роках 1038-1041. В той час мала на Уграх місце народна реакція проти латиського духовенства, названа блудив „полянськом реакціям”, на взір подібних подій, котрі розгріали ся в половині XI столітя в Польщі (половни на Мазовіну), а і на Русі. Треба еднать пам’ятати, што християне Польщі, як і Русі, были шчы товды неофитами. Натоміст християнство на землях занимаемых через Угрів од 896 рока, было уж повселюдне перед іх приходом - за справом міст Кірила і Мефодія. Мадяре приняли го в кірило-мефодіевським віль. Аж король Штефан I, за коронявську корону, утверждав латиське християнство. За панування наступні справа ся одвернула. Подіі тоті - як видно - заковала вірні народна пам’ят.



**КАТИХИСІСѢ МАЛЫЙ ИЛИ НАУКА ПРАВОСЛАВНО - ХРИСТІАНСКАЯ...**  
 Въ Будині граді. Печатано писменны Крал. Всеучилища Пештанскаго 1801; Перевиданя: *Bessenyei Gyorgy Tanarkerzo Folskola Ukran es Ruszin Filologiai Tanszek, Nylregyhaza* 1997, ред. *Udvari Istvan*, ISBN 963 9130 00 1, стор. 204.

Незмірні цінне наступне репринтове видання неструдженого др Іштвана Удварі. Цінне передовштыкм з фільольогічної страны, зо взгляду на богатство захованого в ним нашого языка. Языка друкуваного пред 200-ма такой роками. Отже - має оно і психольогічну ціну в аспект одроджуючого ся в вельких трудах нашого языка. Бо припоминат, што стремління вводити рідну бесіду до друкуваных книг не ест выдумком нашом, ани наших вітці, ани дідів, а — далеких пра-прадідів. Представиме выімки з „Катихисісу“ — для вказаня, што його язык то не стандарт церковнославянщины, а в великій мірі наш, свій (хоц, очевидні, зо взгляду на тематыку і час піднятой /наступной/ пробы, не міг ся ішчы до чыста вызволити з 900-літніх впливів праджерела). На „Катихисісѣ“, поділений на пят части, складат ся 799 звыдань і одповіди. А то деякы з них

— *Про что тья Бог Отец створил?*

— Абы ем Бога познал, Богу служил, его заповіди держал; а по смерти в небі спасен был.

— *Про что віруеш Богу, и то вшытко что Бог ознаймил?*

— Про то вірую. бо Бог ест неомыльно праведный, и мудрый, котрый в своих словах похибити не может.

— *Кто грішит протиео віры?*

— (...) Грішит той: кто віру свою правдивую Православно-Христiанскую потаит, албо оставит, и потупит, и на другую лекшую прескочит.

— *Что в седмой прозбі просиме. Но изьмен насъ отъ лукаваго?*

— Просиме, абы нас заваровал от всякаго душевнаго и тілеснаго злаго.

— *Кому шкодит лаяня или проклинаня?*

— Шкодит наиболее самому тому, кто лае, или проклинает, як бы каміня на небо метал, котрое ему на главу падае, и душі его шкодит.

— *Есть ли клевета или озвара великій гріх?*

— Есть болший гріх нежели крадежа: бо честь больше стоит нежели богатства.

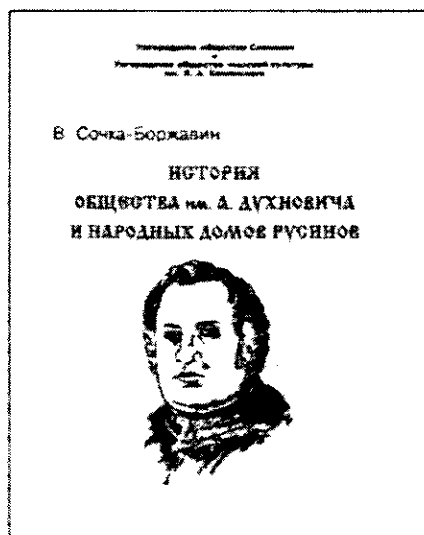
— *Что должен клеветник, коли другому чести урвал?*

— Должен ему честь пред тыми людьми навернути, пред котрыми ему честь урвал.

— *Что приводит до гріху тілеснаго?*

— Злоє товариство, ганьбливое позираня, мысліня, співаня, говоріня, дотыканя, то вшытко гріх ест.

Нашы погляды, бодай на деякы справы, дакус ся за 200 років змінили, але — признае хыбаль — цінности в тым виданю немало і то не лем од языковой страны.



**В. Сочка-Боржавин, ИСТОРИЯ ОБЩЕСТВА им. А. ДУХНОВИЧА И НАРОДНЫХ ДОМОВ РУСИНОВ, Ужгород 1997, стор. 40.**

Невелика, але цінна праця добри знаного в виданях СЛ творці. Наголовок книжечкы вказуе ей го-

ловний зміст, але автор не ограничат ся до історії. Вказуе і днешність одродженого в 1993 році Общества ім. А. Духновича, бесідує і о діяльності нашой Руской Бурсы в Горлицях.

Мы о своим подвірци дакус знаме, зато звернеме жменьку увагы на подворец за Карпатами Реактыуване товариство проводит, як пише В. Сочка-Боржавин — *лем літературно-музыкально-хоровы акції (...). Але даже сесы культурны імпрезы не любилы ся дакому, наприклад и „Першому заступнику прокурора Закарпатської області, старшому раднику юстиції В.І.Вязнітинову“, котрий підписал присланий нам документ з такое погрозове: „участь у діяльності таких об'єднань тягне за собою адміністративну, а при повторному порушенні на протязі року і кримінальну відповідальність“.*

Видите - же дагде во сьвітї може быти ішчы гірше. О кілко „тото“ сьвітом назвати мож.



**ИСТОРИЯ СЕЛА МАЦИНА ВЕЛИКА - 1337-1997, На основі розповідей І. Крета, О. Кобаси, Я. Качмарчика, А. Колтка та Я. Качура опрацювали Микола та Олесь Мушинки. Фондація Карпати, Пріяшів 1997. ISBN 80-967399-4-8, стор. 66.**

Од деякого часу спостерігане є в нашій суспільности дужыня до видаваня монографій окремых сіл Лемковины. Адам Барна выдал обшырну книжку о селі Чорне. З того, што нам відоме, до виданя „своих“ пригатовлюют ся Білцарівяне, Вірхомляне, Фльюринчане. Кажда з груп, ци осіб має свою концепцію, на свій спосіб

## 3 ВИДАВНИЧОЙ ПОЛИЧКЫ 3 ВИДАВНИЧОЙ ПОЛИЧКЫ 3 ВИДАВНИЧОЙ ПОЛИЧКЫ

видит, чи тж має можливості (не для вшиткых сіл заховало ся баґацтво джерел) виданя такой моноґрафії

Маме перед собом цінну моноґрафїю села Мадина Велика, зроблену, коли ходит о систему, барз професийнї. Зачынат ся од историчных джерел з поданьом бібліоґрафії (ту і в цілій праці), коротко веде до і світовий війны, представлят переказы-легенды інформує о жытї межджевоенным, повоенным, выселїню, аж і о жытї на західних землях. Сут спискы переселеных на Україну, на західні землі Польщы, а і список тых, што остали (35 родин). Текст баґато переплетений розповідями осіб — приведеных в піднаґоловку книжки. Видїло бы ся - вшитко потрібне є, та є одчувам деякї недосыт.

За бідні представлена є давнїша істория, особливї істория ХІХ столїтя, до котрой джерел уж не бракує, але то властивї не вина редакторїє

Книжка в цілости проведена є в ідилїчній атмосферї „свідомості“ „Ми, лемкы, зьме етноґрафїчном групом народа українського“ - повідат єден з розповідачів. Його справа. Але мене кус чудує, же акуратнї тото єдно, остатнє слово з выповідї є в книжцї наклеїне (ст 12) Прибувал єм зазрїти, але міцно, професийнї приклисне.

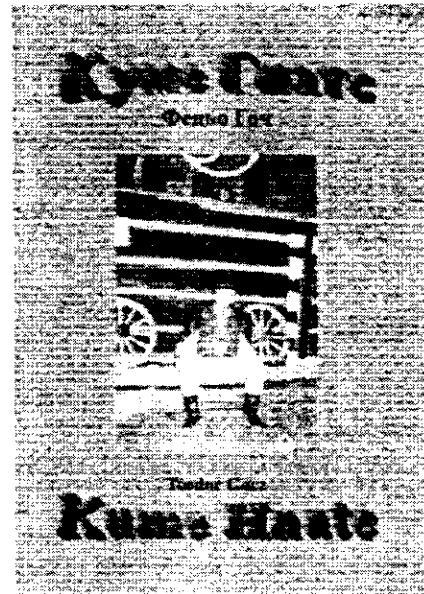
Язык книжки є в основї українскїй, але розповідаче бесїдуєт нїбы по лемківскы. Призрїєме ся - як

„Било там дванадцет дверей, і дійшли юж до дванадцятих дверей і не отворили ся, бо фурт дашто забили: або камїнь до кадила, або таке дашто. А як третїй раз пішли, то страшно перуни і огні били...“

- За перуна не стяжало што „было“ а што „было“ - може неєден рече. І о тото мам до Пана Професора Мушынкы претензію (не першыраз). Хоц выяснят він во вступї моєны трансформациї, не дає то можливості коректного одчытаня тексту (н пр в остатнїм цитуваным словї не треба акуратнї одчытувати „и“ як „ы“). Думам же членство Автора в Національній Академії Наук України до чогоси зобовязує. Залис народной легенды в выконаю науковця то не поліційна хроника в щоденній газетї. Шануйте же тото свое членство в Академії, адже науковий світ, як він долгий і шырокий - має прыняты окреслены нормы. Преці і в Вашых виданях на Пряшівщинї, і то перед 1989 роком, тримали ся тых норм. В прекрасній едїциї „Українскы народнї казки Східньої Словаччини“, хоц „казкы“

были „українскї“, залисано „Коли мы двома з дїдом газдували, моего нянька ці на світі не было. І были в нас двї пары волїє - єдны чужї, другы не нашы.“ (том VI, стор 70)

Підкрїслил єм тоту народну філософію: „єдны чужї, другы не нашы“, але не буду уж розвивал темы. Подякую лем ішы за переслану книжку: „вшитко єдно“ - автентичнї, барз цінну. Дякую краснї



Фецьо Гоч, КУМЕ ГНАТЕ, стор. 32, без аднотациї о році і місци виданя.

Хоц як мам в пошанї Кума Гната уєд Федора Гоча, може не брал бым до омовлїня того скромнїцького виданя - бо не мож ся выробити з більшыма - кебы не єдна справа. Адже — в основу книжечкы легла шыроко знана, а через Ансамбль „Лемковину“ і Федора Гоча, як солисту, спопуляризувана пісня „Повїдґте (не „повічте“) мї куме Гната“, з часом поширована через Ф Гоча (і не лем) о новы принаґды стрічкы. Автор книжечкы пише о тїй історії, стараючы ся найти праджерело піснї стверджат, „створена капельном Ваня Руствея“ (на західних землях).

Быти може і п. Риствей, так як пізнійше Ф Гоч з „Лемковином“ причынал дашто свое, але праджерело сїгат до Русенка Верш „Пан секретаж гмины“ опубліковано в Календарї Ваня Гунянкы на 1931 г. (стор 114). Передрукувал єм го свого часу в Бесїді (Нр 2 /197-94) Вартат зазрїти

Книжечку тж вартат прочытати, з уваґом прочытати, мож з ней познати дуже фактв, часто правдивых



Володислав Грабан, ІКОНОСТАС БОЛЮ, Поезії, Вид. „Лілея“, Тернопіль 1997, ISBN 966-7298-09-4, с. 56

Наступнє виданя поезії Володислава Грабана, на котре зложили ся як давны, так і новы вершы. Мило засакає факт, же є то поезия Грабана по українскы, значыт - є то і нобілітация поєты, як в каждым припадку переводу літературы на чужий язык. І вшитко было бы чудово, кебы. Зас тото нещєсне наше „кебы“

В виданю ані словечком не повідат ся же є то перевїд, лем „літературне оформлєннє“, якого доконал п В Барна. Як то? Ци-ж цїнену нами од давна поезию Грабана треба літературно оформлювати? Ци-ж Грабан до того часу лем писал, а на літературний рівень піднос „тото“ аж Володимир Барна?

Не страхай ся лемківска літературо! Грабан был поєтом і перше, лем яже мож было написати, што „переклав В Барна“? Адже было бы то признаня, што в однесїю до ориґналу, українскїй язык є чужий. А як то выґлядат фактычнї? Шмарме оком

ВЕРТАНЯ	ПОВЕРНЕННЯ
На убочы	На убочкї
Хьжа дїтиньствя	хатина дїтиньствя
Босонога	Босонога
Штораз дальша	Кїти з гїбежкьн
Вертаню	Пїшли за водою
Кїтя выґлядїє	Камінцями
Пїшло	Як дїкї лебедї
Камінцями рїк	Шоразу далєнїє
Як дїкї лебедї	Повернєння

Фактынї, подїбнє! По словацкы буде: Na úboží// chýža detstva. По польскы... Фактычнї, тж подїбнє. Як то файнї быти Славянином. (М)

# СТОВАРИШАК І ОБ'ЄДНАНЕНКО

Григор  
ПЕТРО  
Рис.  
БОГДАН



## Максим і Клим

— Що ся ти стало, Максим? Чо-го єс такій смутний?

— Ани ся не звидуй...

— Но, та што?

— Та ждал єм на жену, але в потягу єй не было. Бою ся же она уж од вчєра дома.

\*\*\*

— Як думаш, Максим, встигне-ме іщы купити двадцет дека кобасы?

— Ні, уж пізно.

— А десят встигнеме?

\*\*\*

Максим был долго на вынаятій роботі, а вернувшы домів звидєє Кліма.

— Барз была смутна моя баба, кєд мя дома не было?

— Ой, барз! А уж найбарше на ден - два дни, як єс ся мал вернути.

\*\*\*

— Розум - то ціле мое богатство — гварит Клим

— Не маш ся за што ганьбити скромніст прикрашат человека.

ІВАН ТУРІЄНЄВ

## Поріг

Видку єс шху будівля. Во фронт-вій стіні узкы двері отворєны наостєж; за дверкми - мрачна гмля. Пред висо-кым пороєм стоїт дівчи. Руки дівчи.

Морозом лютым дыхат непро-зрачна гмля; і враз і лєдуватєм поду-

вом несе ся з глубины будівлі стриму-ваний, глухий галос.

— О ты, што пражєна преступи-ти тот поріг; чи знаи што ты чєкат?

— Знам — одповідат діачи.

— Холод, голод, ненавист, обра-за, стыд, темниця, болізь, аж і сама смєрт?

— Знам.

— Одлюба, самітніст?

— Знам.. Готова єм. Перенєсу вишыткы страдана, вишыткы удари.

— Не лєм од ворогів, але і од рід-ных, од своїх?

— Так... і од них.

— Добрі. Готова єс на жєртву?

— Гєй.

— На безіменну жєртву? Згынеш - і ніхто... ніхто ани знат не буде, чьє жєртву похитиш!..

— Не треба мі вдячності, ни спї-куля. Не треба мі імена.

— Чи готова ты до злочыну?

Діачи спустило голову...

— І до злочыну єм готова.

Галос не одраз поповил зьвіданя.

— Чи знаи, — забєсїдувал єк, є кінци — жє можєш ся почути заведє-на в тым, во што віриш тепєр, можєш зрозуміти, жє помытила єс ся і дармо затратила своє молоде жытя?

— Знам і того. І вишытко-єдно пражну своїти.

— Вхєд!

Діачи перекрочило поріг - і тяж-ка завїса впаля за ньєм.

— Бортуля! — прогварит хтєси зозаду.

— Сьєгнє! — почуло ся одкатысь є одповіди.

## W NUMERZE:

str. 1 - Spotkanie w Sejmie (pt) - notatka z posiedzenia Sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych;

- Uwierzyć ludzi (Jurko Charytun) - wiersz;

- Stowarzyszenie na swoich Śmieciach? (redakcja) - informacja o zmianie siedziby St.;

str. 2 - Nowiny - nie nowiny nie tylko z Łemkowszczyzny - krótkie informacje o wydarzeniach społeczno-kult. w rusińskim kręgu kulturowym;

- Miejsce na refleksje (m);

str. 3 - Jarosław Horoszczak (P. Munianka) - z okazji 50 rocznicy urodzin.

- Mistrz realistycznego odtworzenia piękna ojczystego kraju (A. Suchorski) - o twórczości rzeźbiarza Iwana Berdala;

str. 4 - Niektóre wydarzenia z 450-letniej (?) historii Krynicy (J. Worhacz) - cz. 6;

str. 6 - 1947 (pt) - wstęp do cyklu wspomnień;

- Wspomnienie przeżytego (P. Korbycz) - j. w.,

str. 8 - Ze wspomnień o J.E. Metropolicie Bazylii (P. Munianka);

str. 9 - Konkurs, Konkurs! (red.) - zasady konkursu literackiego dla debiutantów;

- Prof. dr hab. Ryszard Łuzny (O. Duć-Fajfer) - słowo doktorantki Profesora, w związku z jego śmiercią (dokończenie na str. 14-15);

str. 10 - Podróż Rusinów do Europy (O. Duć-Fajfer) - relacja ze studyjnego pobytu w Danii przedstawicieli mniejszości rusińskiej w Europie środkowo-wschodniej - kontynuacja;

str. 13 - Ratujmy Irenę (red.) - odezwa;

str. 15 - Szczerze dziękuję (O. Duć-Fajfer) - podziękowanie za nadesłane życzenia i gratulacje z okazji obronienia pracy doktorskiej;

- Łemkowski Kalendarz 1998 (Redaktor) - omówienie treści almanachu;

str. 16 - „Tuha” („Tęsknota”) Iwana Fudzaka (P. Trochanowski) - recenzja zbiorku wierszy;

str. 17 - Rapsodia karpacka (Beia Illes) - cz. 6 z cyklu Rusyniana w obcojęzycznej literaturze.

str. 18-19 - Z wydawniczej półki - Iwan Kutka Karychysis mały (wydanie reprintowe - red. Istvan Udvari);

W. Soczka-Borzawyn - Istorija Obszczestwa im. A. Duchnowycza i narodnych domow Rusinow: (M. i O. Muszynka - red.) - Istorija sela Macyna Wałyka; Fecio Hocz - Kurme Hinate, Włodysław Hraban - Ikonostas bolu. Omówienie nowych wydań;

str. 20 - aktualności satyra, myśl, rozrywka

„B E S I D A” - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer (dział literacki), Andrzej Kopcza (dział kulturalny), Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny), Jarosław Worhacz (sekretarz redakcji - historia, aktualności) • Adres redakcji: 33-390 Krynica, skrytka pocztowa 123 • Wydawnictwo: Stefan Kosowski - Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 5-6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza - 1,5 zł, plus opłata za przesyłkę

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

\*\*\*\*\*

Numer dotowany przez MKGz